

RUDOLF KRAJČOVIČ

Úvod. — Už v názve tohto seriálu sa naznačuje, že v ňom pôjde o výber osobností, ktoré sa závažnejšími aktivitami pričínili o zdokonalenie, prípadne o upevnenie spoločenskej pozície slovenčiny v predspisovnej i spisovnej etape jej rozvoja. Hlavným kritériom tohto výberu bude miera zásluh osobnosti o kultivovanie a upevňovanie dobovej normy, ale aj o zabezpečenie kultúrno-spoločenského priestoru jej používania, či už v predspisovnej kultúrnej podobe alebo v spisovnej podobe. Keďže dejiny slovenskej národnej pospolitosti neboli vždy rovnako žičlivé k jej hospodársko-spoločenskému a kultúrnemu rozvoju, a teda ani vždy nemohli poskytovať rovnaké podmienky na kultivovanie jej jazyka, nemožno vybrané osobnosti uvádzať podľa formálneho kritéria, napríklad v abecednom poradí. Na primerané ocenenie záslužnej činnosti vybraných osobností najvýhodnejší postup bude posudzovať ich v rámci vymedzených časových úsekov dejín spisovnej slovenčiny.

V ďalšej časti seriálu budeme postupovať podľa etáp rozvoja slovenčiny v jej kultúrnej predspisovnej a kodifikovanej spisovnej podobe, ktoré sa v poslednom čase zaužívali. V predspisovnom období sú to rané obdobie, staršie a mladšie predspisovné obdobie, v spisovnom období sú to bernolákovské a štúrovské obdobie, reformné obdobie, matičné a martinské obdobie, ďalej medzivojnové obdobie a súčasné obdobie. Pochopiteľne, so zreteľom na historický charakter kritéria výberu pozornosť v súčasnom období budeme venovať len tým osobnostiam, ktorých dielo je uzavreté a náležite zhodnotené. Pre úplnosť treba uviesť, že v rámci každého obdobia bude opisu profilu vybraných osobností predchádzať charakteristika obdobia, pravda, s dôrazom na dobový stav kultúrnej predspisovnej a spisovnej slovenčiny. Napokon poznamenávame, že použitá odborná literatúra, pramene, resp. literatúra odporúčaná na ďalšie štúdium témy sa cituje v skratkách v texte, ktoré sa vysvetľujú na konci príspevku a budú aj na konci seriálu. Pokiaľ ide o odbornú literatúru, potrebné je pripomenúť, že hlavným zdrojom poznatkov v tomto seriáli boli najnovšie publikácie *Náčrt dejín spisovnej slovenčiny* (Bratislava 2001, autori J. Kačala, R. Krajčovič) a *Dejiny spisovnej slovenčiny* (Bratislava 2002, autori R. Krajčovič, P. Žigo). Kapitoly o osobnostiach z nich sa preberajú v plnom rozsahu, rozumie sa, aj s citovanou literatúrou. Ich autor sa neuvádza, pretože kapitoly o osobnostiach v predspisovnom i spisovnom období v uvedených publikáciách spracoval autor tohto seriálu. Iné časti seriálu sú vypracované postupom rešeršu, buď sú skrátané, alebo prepracované s prihliadnutím na základnú tému seriálu.

Rané predspisovné obdobie (1). — Rané predspisovné obdobie slovenčiny sa časovo

vymedzuje 9. a 10. storočím. V tomto časovom úseku sa utvorila integračná jazyková báza, na ktorej sa slovenčina v priebehu 10. storočia po zániku základných prvkov praslovančiny (jerov, nosoviek atď.) konštituovala ako samostatný slovanský jazyk, a to z praslovanského dialektu v severnej časti Karpatskej kotliny vtedy ešte na oboch stranách stredného Dunaja. Pre toto rané predpisovné obdobie je charakteristické, že v prostredí ranej staroslovenskej pospolitosti popri bežne používanej domácej reči jestvoval na svoju dobu už pomerne vyspelý kultúrny jazyk.

Vo všeobecnosti možno povedať, že reč našich staroslovenských predkov sa v 9. a 10. storočí kultivovala v ľudovom, dvorskom a vzdelaneckom prostredí. V ľudovom prostredí sa v 9. a 10. storočí reč našich predkov kultivovala v súvislosti s tradičnými obyčajmi predkresťanského obdobia. Dodnes sú známe napríklad jánske ohne, oblievačky na Veľkú noc, rozličné obrady na svadbách sprevádzané spevom, vinšami a pod. Najmä rituálne obrady v prírode sprevádzali tradičné slovesné prejavy (dodnes sú napríklad známe piesne *Morena, Morena, Vajane, Vajane* a pod.). V dvorskom a vzdelaneckom prostredí sa reč našich predkov v 9. storočí kultivovala v súvislosti so spravovaním Pribinovho Nitrianskeho kniežatstva, Rastislavovho Moravsko-slovenského veľkniežatstva či Svätoplukovej ríše predovšetkým na panovníckom dvore, na dvorcoch kniežat a veľmožov vo vzájomných kontaktoch, na snemoch, súdoch, pri zábavných hrách i v kontaktoch s cirkevnými hodnosťami, vzdelancami, s diplomatmi a pod. Preukazným dokladom kultivovania ranej slovenčiny v 9. storočí je známe Rastislavovo poslanstvo adresované byzantskému panovníkovi Michalovi III. (text je v cit. *Dejinách spisovnej slovenčiny*, 2002, s. 14 spolu s literatúrou).

Závažným faktorom pre zvyšovanie kultúry jazyka našich predkov v 9. storočí bolo prenikanie kresťanstva, jeho šírenie prostredníctvom misií najskôr vo vyšších spoločenských vrstvách, neskôr aj medzi pospolitým ľudom. Z kresťanských misií najdôležitejšie boli bavorská misia a byzantská cyrilo-metodská misia.

Na záver tejto časti seriálu budeme venovať pozornosť bavorskej kristianizačnej misii a v prehľade i profilu jej reprezentatívnych osobností. Ako je známe, vyšší hodnostári tejto misie pri kresťanských obradoch používali latinčinu ako jazyk uznávaný najvyššou cirkevnou vrchnosťou v Ríme, no medzi sebou a iste aj v kontakte s domácou spoločensky vyššou vrstvou svoj jazyk — starú nemčinu. Takto sa stredoveká slovenčina vo svojom ranom období kultivovania dostala do kontaktu s latinčinou a starou nemčinou. Dôsledkom tohto kontaktu bolo, že do jej lexiky prenikli dobové europeizmy z latinčiny (napr. *kmotor, kmeť*, ľud. *koľada* z *kolęda*, to z lat. *calendae* a pod.), ale aj slová latinského, prípadne germánskeho pôvodu prevzaté v 9. storočí zo starej nemčiny (napr. *pápež, biskup, mních, kostol, pôst, žalm, vd'aka* a iné).

V súvislosti s bavorskou kristianizačnou misiou u nitrianskych Slovenov sa v prvej polovici 9. storočia spomína arcibiskup menom Adalrám a v druhej polovici 9. storočia nitriansky biskup Wiching.

Adalrám (zomrel roku 836). — Adalrám bol salzburským arcibiskupom, o ktorom je v spise *Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum* (z roku 871, známy v prepise z 11. storočia) záznam, že Pribinovi na jeho panstve za Dunajom v krajine nazývanej Nitrava vysvätil kostol (v orig. *Priwinae..., cui quodam Adalramus arciepiscopus ultra Danubium in sua proprietate loco vocato Nitrava consecravit ecclesiam*, M. Weingart, 1933). Tento čin nech mal akýkoľvek zámer, či už to bolo vyjadrenie pocty, mocensky motivovanej výstrahy Pribinovi alebo len formálny prejav bavorskej misijnej činnosti v jeho krajine, v zásade mal význam pre upevnenie kontaktu súdobej latinčiny a starej nemčiny s kultúrnym jazykom našich staroslovenských predkov. Dôsledkom toho bolo prenikanie a ustálenie starogermánskych cirkevných termínov (väčšinou latinského pôvodu) do lexiky ranej stredovekej slovenčiny, z ktorých značná časť sa nám zachovala dodnes a o ktorých bola reč predtým.

Wiching (zomrel r. 899). — Podľa dobových prameňov Wiching (niekedy aj Viching) bol jedným z popredných benediktínov, ktorí mali vedúce postavenie v kresťanskej bavorskej misii pôsobiacej v krajine našich predkov. Predpokladá sa, že pôsobil na Svätoplukovom dvore ako diplomat. V tejto hodnosti v službách bavorského kléru presadzoval latinčinu vo funkcii liturgického jazyka a v mene tejto idey tvrdo bojoval proti cieľom vodcov byzantskej misie Konštantína a Metoda zaviesť v Rastislavovom veľkokniežatstve, vo Svätoplukovom mocnárstve i v Panónii staroslovienčinu, prípadne jej veľkomoravský variant ako bohoslužobný jazyk. Po Konštantínovej smrti, keď vedúci post byzantskej misie pripadol Metodovi, svoju aktivitu vystupňoval a v kontakte s vysokými cirkevnými miestami sa mu podarilo dosiahnuť zákaz používať staroslovienčinu v liturgických úkonoch a získať v roku 880 biskupský stolec v Nitre, resp. aj hodnosť správcu veľkomoravskej cirkevnej diecézy. Ešte pred Svätoplukovou smrťou (894) v roku 892 opúšťa Nitru a stáva sa kancelárom kráľa Arnulfa (prehľadne L. Zrubec, 1991). Z hľadiska vývinu jazykových pomerov v Rastislavovom veľkokniežatstve a v moravsko-slovenskej Svätoplukovej ríši je zaujímavé konštatovať, že v čase Wichingových výpadov proti cieľom cyrilo-metodskej misie prekladová či iná činnosť vodcov ani členov tejto misie sa neoslabuje. Naopak, jazyk niektorých hlaholských pamiatok prezrádza, že iste aj vďaka domácim vzdelancom v tom čase v kontakte cyrilo-metodskej staroslovienčiny s domácim kultúrnym jazykom sa formuje veľkomoravský variant (redakcia) staroslovienčiny, do ktorej sa prekladali, prípadne v nej vznikali cirkevné i svetské písomnosti potrebné na misijnú činnosť, a zrejme sa začalo aj s rozmnožovaním týchto písomností, resp. s ich prepismi. Zdá sa teda, že Wichingova činnosť ostro zameraná proti úsiliu cyrilo-metodskej misie používať staroslovienčinu ako liturgický jazyk nemala zo začiatku taký úspech, ako sám Wiching očakával, bola skôr podnetom na aktivitu v jazykovej oblasti zástancov tohto úsilia cyrilo-metodskej misie. Dá sa predpokladať, že to bola aj jedna z príčin, prečo sa Wiching rozhodol intervenovať v neprospech staroslovienčiny u najvyšších predstaviteľov cirkvi v Ríme. Ako je známe, rozhodnutím pápeža Štefana V. sa staroslovienčina potom už nesmeľa

používať v liturgických obradoch.

LITERATÚRA

KAČALA, Ján — KRAJČOVIČ, Rudolf: Náčrt dejín spisovnej slovenčiny. Bratislava: Pedagogická fakulta Univerzity Komenského 2001. 110 s.

KRAJČOVIČ, Rudolf — ŽIGO, Pavol: Dejiny spisovnej slovenčiny. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava 2002. 249 s.

WEINGART, Miloš: Pribina, Kocel' a Nitra v zrkadle prameňov doby veľkomoravskej. In: Ríša veľkomoravská. Red. J. Stanislav. Praha: L. Mazáč 1933, s. 319 — 353.

ZRUBEC, Ladislav: Osobnosti našej minulosti od najstarších čias po 16. storočie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1991. 192 s.

Mená osôb s príponou -ník

JÁN HORECKÝ

Mená osôb utvorené (a stále dotvárané) slovotvornou príponou *-ník* sú výrazným predstaviteľom stavu v súčasnej spisovnej slovenčine. Sú zoskupené do viacerých významových skupín, ak majú zreteľnú slovotvornú štruktúru, ak v nich vieme dobre rozpoznať slovotvorný základ a slovotvornú príponu. Ale poznáme istý počet takých pomenovaní osôb, v ktorých je síce zreteľná slovotvorná štruktúra z formálneho hľadiska, ale nie vždy vieme v nich uspokojivo vysvetliť významovú štruktúru. Je tu nesúlad medzi formou a obsahom, ktorý nezriedka vyvoláva podozrenie a pochybnosti o primeranosti či správnosti takýchto mien.

Tento nesúlad možno uspokojivo vysvetliť, ak vychádzame nie z tradičnej zásady, že k istému základovému slovu, niekedy aj skupine základových slov pripíname príslušnú slovotvornú príponu. Teda ak k základu *obuv* pripneme príponu *-ník*, dostaneme pomenovanie osoby, ktorá vyrába obuv, t. j. *obuvník*. Ale ak hľadáme takýto základ v slove *tajomník*, ťažšie vysvetlíme základ *tajom*, ba v danom prípade dokonca zistíme, že v takejto podobe v slovenčine vôbec nejestvuje. Nájdeme ho iba ako nesamostatný, „viazaný“, podobne ako v slovách *tajomný*, *tajomstvo*. Tieto dve slová však pri výklade významu slova *tajomník* nemajú nijakú funkciu.

Pokladáme preto za výhodnejšie (a prirodzene, aj vedecky odôvodnenejšie) vychádzať nie z formálneho slovotvorného základu, ale z istého myšlienkového, obsahového základu, v konkrétnom prípade pri skúmaní slov na *-ník* z potreby pomenovať osobu, ktorá vykonáva nejakú činnosť alebo je charakterizovaná nejakým vzťahom. Takúto predstavu označujeme v teórii pomenovania ako pomenovací základ, onomaziologická báza. Túto všeobecnú onomaziologickú bázu treba

špecifikovať a konkretizovať vhodným pomenovacím príznakom, t. j. onomaziologickým príznakom. V pomenovaniach ako *tesár*, *stolár*, *matičiar* je tento príznak reprezentovaný slovami *stól*, *tesať*, *matica*, v slovách ako *kožušník*, *hlásnik*, *úradník* slovami *kožuch*, *hlásiť*, *úrad* a pod.

Jedným z charakteristických znakov pomenovaní osôb je, že vykonávajú istú činnosť, preto pri skúmaní špeciálnych onomaziologických príznakov vyčleňujeme slovesá vyjadrujúce túto činnosť. To je zreteľné v slovách ako *hlásnik* — kto niečo hlási, *klebetník* — kto šíri klebety. Tradične tieto podstatné mená charakterizujeme ako deverbatívne substantíva (podstatné mená odvodené od sloviess). Pri desubstantívnych menách (podstatných menách odvodených od podstatných mien) s príponou *-nik* je charakteristickým onomaziologickým príznakom napr. označenie vyrábaného predmetu. Napr. *obuvník*, *klobučník*, *odevník*, *klenotník*. Často však býva onomaziologickým príznakom označenie predmetu, na ktorý sa nejako vzťahuje daná činnosť, napr. *záhradník*, *lodník*, *kostolník*, *roľník*. Užšia špecifikácia sa vyjadruje príslušnosťou k nejakej organizácii, napr. *straník*, *mládežník*, *cirkevník*. Výrazným príznakom je činnosť, orientácia alebo vykonávanie činnosti, napr. *hudobník*, *platobník*, *služobník*.

Ako vidieť, pri výklade významu takýchto pomenovaní možno dospieť k zjednodušenej, resp. zovšeobecňujúcej formulke „ten, kto sa zaoberá niečím“, s prípadnými obmenami „ten, kto sa stará o niečo“ (*záhradník*), „kto vyrába niečo“ (*odevník*). V každom prípade pri využívaní takýchto formuliek ide o sériové tvorenie, ktoré vyúsťuje do vytvárania istých sémantických, významových skupín pomenovaní.

Popri takýchto skupinových, sériových pomenovaniach však máme aj také mená osôb so slovotvornou príponou *-ník*, pre ktoré neplatia uvedené formulky, ale každé pomenovanie musíme interpretovať osobitne, individuálne. Proti sériovým, sériovo utvoreným pomenovaniam tak stoja individuálne pomenovania.

K takýmto individuálnym tvoreniam patria predovšetkým mená, v ktorých onomaziologickom príznaku funguje slovo, spravidla podstatné meno v prenesenom význame. Napr. *uličník* nie je ten, kto sa zaoberá ulicou, stará sa o ulice (napr. ako zametač), ale je to „nevychovaný, samopašný chlapec, nezbedník“ (Krátky slovník slovenského jazyka; ďalej KSSJ), teda akoby vychovaný na ulici. Podobne *nádenník* nie je ten, kto sa zaoberá akýmsi „nádeňom“, ale „pomocný robotník, pracujúci za dennú mzdu“ (KSSJ), resp. presnejšie „najímaný na jeden deň, na jednodňovú, nie kvalifikovanú a sústavnejšiu prácu“. Základným významovým prvkom je tu teda slovo *deň*. Podobne *náčelník* je ten, „kto stojí na čele istej organizácie, úradu, zložky“ a pod. (KSSJ), teda je najvyšším, vedúcim pracovníkom. Takisto *námestník* — „zástupca (vyššej) funkcie“ — je ten, kto funguje na mieste niekoho vyššie postaveného, kto ho môže zastupovať. V pomenovaní *namorník* nemožno hľadať nejaké sloveso „namoriť, moriť“, ani len čistý základ *more*, ale význam treba opísať napr. v podobe ten, „kto pracuje na mori“. Teda pomenovacím príznakom je slovo *more*.

V pomenovaní *dvojník* — podľa KSSJ „kto je (výzorom) niekomu podobný“ — číslovkou

dvoj- sa len približne naznačuje, že ide o druhý rovnaký, dvojitý exemplár. V slove *desiatnik* nemá rozhodujúci význam číslovka *desať*, lebo ide o pomenovanie vojenskej hodnosti, ktorú kedysi mal vedúci muž istej skupiny vojakov. V pomenovaní *dôstojník* je síce zreteľný poukaz na *dôstojnosť*, ale tým sa nevysvetľuje pôvodný význam — „nositeľ istej vyššej vojenskej hodnosti“.

Veľmi ďaleko od skutočného významu je pomenovanie *tajomník*. Je to osoba, ktorá nemá v sebe či na sebe nič tajomného, je to úradník alebo funkcionár vykonávajúci dôležitú agendu organizácie, resp. vykonávajúci najvyššiu funkciu v organizácii alebo v štáte: *krajský tajomník*, *generálny tajomník SAVU*. Výklad tu treba založiť na predpoklade, že ide vlastne o výsledok úsilia preložiť do nášho jazyka latinský názov *secretarius*.

Je zrejmé, že takéto výklady významu sú pevnejšie založené na onomaziologickej koncepcii tvorenia pomenovaní, lebo výraznejšie umožňujú interpretovať formálne síce zreteľný, ale významovo menej jasný onomaziologický príznak. Umožňuje sa tým niekedy aj historický pohľad na niektoré pomenovania.

Napokon treba povedať, že práve vďaka uvedenej menšej obsahovej zreteľnosti, priezračnosti možno mnohé z takýchto individuálnych, nie sériových pomenovaní osôb využiť ako lexikálne onomaziologické bázy na tvorenie takých rozvitých pomenovaní, ako je napr. *ústredný tajomník*, *prvý tajomník*, *štátny tajomník*, *náčelník generálneho štábu*, *prvý dôstojník*, *druhý dôstojník*, *policajný dôstojník* (toto pomenovanie je vlastne nepresné, lebo nie všetci policajní pracovníci sú dôstojníci, nemusia mať dôstojnícku hodnosť).

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Svet slov vo Svetoch

1. V tejto rubrike sa v prevažnej miere uverejňujú materiálovo bohaté štúdie a články exploatujúce rozsiahly dokladový materiál uložený v kartotékach nárečového a historického oddelenia Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Autormi príspevkov sú spravidla odborní alebo vedeckí pracovníci týchto oddelení a spracovanie kartotékového materiálu je súčasťou ich individuálneho pracovného plánu a zároveň súčasťou výskumného programu jazykovedného pracoviska. V rubrike sa však z času načas predstavujú aj iní autori, ktorí sa chcú vrátiť k žriedlu vlastného jazykového vybavenia a osobnostného formovania prostredníctvom toho, čo im dal jazyk prostredia, kde rástli a dozrievali (pozri Horecký, 1997; Buffa, 1998; Masár, 2000). Do rubriky však patria — nazdávame sa — aj jazykové analýzy umeleckej literatúry alebo aspoň odkaz na literárne diela, ktorých autori cieľavedome odkrývali studnice rodnej reči, čistili ich, chránili a sami z nich výdatne čerpali. Na prvom mieste by to mali byť tvorcovia literárnych diel, ktorí sa k čerpaniu zo

studnice rodnej reči priamo hlásia ako k programu celej svojej literárnej tvorby alebo konkrétneho diela. Celkom isto patrí medzi nich Martin Rázus. On vo svojom štvorzväzkovom románe *Svety* napísal, že sa usiloval do neho *povŕahovať spôsob vyjadrenia... to, čo tu ešte v reči kvitne ako kvieťa na lúkach a zajtra ho už nebude tam* (citát Gáfrik, 2000, s. 134).

Konštatujeme hneď na začiatku, že to, čo Rázus do Svetov povŕahoval, je jednak textotvorným impulzom, jednak oporným pilierom štruktúry románu a nástrojom autorskej stratégie. Svoj zámer napísať *Svety* tak, ako sú napísané, Rázus explicitne potvrdzuje na viacerých miestach prostredníctvom hrdinov románu, napr.: *Zazdravkajú si a Beňo sa necíti zle. Všíma si reči. Všetko ho zaujíma. Najhladšie hovorí Zuzič, len sa trochu múdri, mieša cudzie slová* (Svety I, s. 228*). To je autorský dôvetok k rozsiahlej šiemu monológu jednej románovej postavy, ktorá v krčme farbisto opisuje, ako kedysi furmani nezákonne prevážali cez hranice obilie. V dôvetku je vzhľadom na cieľ tohto článku zaujímavý výpovedný segment *Všetko ho zaujíma*. Čo-to z toho všetkého — všetkého, čo súvisí s jazykom románu, ktorého protagonistom je v postave Beňa sám Rázus, — pokúsime sa predstaviť potenciálnemu čitateľovi v nasledujúcom texte.

2. Román *Svety* je vrchovato naplnený dialógmi. Významný literárny vedec A. Mráz to autorovi vyčíta, lebo podľa neho dialógy *nedokresľujú celkového obrazu* (pozri Gáfrik, c. d., s. 139) a — dodávame — text zdanlivo zbytočne zrozvláčňujú. Pre Rázusa je však práve dialóg najvhodnejším priestorom, kde sa dá realizovať autorský zámer ukázať, *čo tu ešte v reči kvitne ako kvieťa na lúkach*, a zároveň dokázať, že toto kvieťa je prirodzenou súčasťou rečovej výbavy nielen románových postáv, ale celkom reálneho živého slovenského človeka.

Ak zostaneme v polohe Rázusovho prirovnania rečových prejavov a ich stavebných prvkov k rozkvitnutej lúke, potom sa pri čítaní Svetov celkom prirodzene dostaneme k zisteniu, že medzi najkrajšie a najvonnejšie kvety patrí frazeológia. Zväčša je zakomponovaná do dialógov, no nachodí sa aj v autorskej reči. V obidvoch prípadoch je vždy na svojom mieste, plní svoju komunikačnú funkciu, nie je samoučelnou verbálnou kulisou. Dokazujú to mnohé dialógy, medzi nimi napr. tento:

„A viete, čo je nového? Ten Srdovan je už mestským kapitánom.“

„A žebože, on to len tak,“ pohodí rozvážna Beta Šíverech. „Každá sliepočka hrebie zrníčko pre seba. A Ičo tiež.“ (I, s. 134)

Dialóg zakončený frazeologizmom o sliepočke, čo si prihrabúva zrníčka pre seba, je v celkovom konexte prejavom závidi ako najčastejšej ľudskej vlastnosti. Vyskytujú sa aj iné frazeologizmy (alebo ich prispôsobenia komunikačnej situácii) s tým istým významom: *A Jano, poznáš ty hrable, čo by hrabali od seba?* (III, s. 134). Hojný je aj výskyt dialógov, kde sa jedna dialogická replika končí frazeologizmom a nadväzujúca replika ho kompletizuje, dotvára.

„Teda Hrebenár.“
„Ó, ten je lakomý.“
„Tak Pavčo...“
„Ten nás bude šialiť. Nikomu nič nedá.“
„A Hobla?“
„Ten odoráva. Presádza medze!“
„A Šívera?“
„Tomu bol otec nepodarený — on bude. Jablko nepadá ďaleko od stromu...“
„A keď i padne, stopkou sa doňho obráti,“ dokladá Srdovan. (I, s. 289)

Tento dialóg súvisí s rozhodovaním občanov o tom, kto by bol najlepším richtárom.

Frazeologizmami sú ďalej popretkávané dialogické repliky krčmových mudrlantov zhovárajúcich sa a škriepiacich sa o všetkom možnom, napríklad aj o existencii Boha. Stúpenec deizmu v tomto odvekom spore a problému spochybňuje mienku ateistického protivníka ľudovou múdrosťou zachovanou vo frazeologizme:

„Čo za Pán Boh? Aký Pán Boh?“ naťahuje Žilovatý ešte múdrejšiu tvár. „Boha niet! To len farári vymysleli. To je príroda.“

„Počuj, Mišo,“ zmeria ho Krivošiak, „slabé si ty kurča pred’ubat’ tú škrupinu.“ (I, s. 301)

Sondu do frazeologického bohatstva románu uzavrieme konštatáciou, že vari niet situácie v ľudskom bytí a údele tzv. obyčajného slovenského človeka, ktorú by Rázus nepriblížil alebo nekomentoval priliehavým frazeologizmom. Napríklad o zadĺžení majetku, intabuláciách a pokuse zabrániť pred totálnou stratou všetkého imania sa z románu dozvieme, že *zatiaľ načim misu brániť, kým ju pes neobrúti hore dnom* (III, s. 34), o skutočných alebo vymyslených konfliktoch medzi svokrou a zaťom, čo zo začiatku nažívali vo svornosti a vzájomnej úcte, sa čitateľ dozvie, že *I med sa ľahko skyslie* (III, s. 384). Na frazeologizmy naráža čitateľ aj pri nesústreďenom listovaní v románe: O mládencovi, čo v bitke utrpel ťažký úraz, čítame drsné a predsa chlácholivé a nádejplné *Dobrý pes sa vyliže*, nezameniteľnosť konkrétnych životných dejov a faktov potvrdzuje príslovie *Na svete bude vždy somár trávu žrať a liška hus*, charakteristika človeka s bohatými životnými skúsenosťami sa podáva frazeologizmom *To je starý potkan, ten vie, čo je klepec* atď. atď. Frazeologizmy *Ani zohnúť, ani zlomiť* a *Kto strachom umiera, lajdáci mu zvonja* sú akoby frazeologickým refrénom diela. Opakuje sa na mnohých miestach a vždy vo vážnych a rozhodujúcich momentoch románového deja.

3. Ďalším pestrofarebným kvetom s prenikavou vôňou — znova sa vraciame k Rázusovmu prirovnaniu — je ľudová pieseň. Pri jej zakomponovaní do štruktúry románu autor vychádzal zo

všeobecne známeho a akceptovaného poznatku, že ľudová pieseň sprevádza slovenského človeka od kolisky po hrob. Nie je to zveličenie, to je fakt, s ktorým sa autor stretal pri vykonávaní svojho kňazského poslania dennodenne a ktorý sa odhodlal premietnuť aj do románu. Zaznamenal v ňom piesne spievané na svadbách, na tancovačkách, pri kortešovaní, počas fašiangov atď. V autorskom komentári o tom napísal: *A dolina hudie svoje bujné letné piesne — smútočnú, zúfalú, ľúbostnú. Všeljaké...* (IV, s. 338)

Je zrejmé, že z piesňového bohatstva, ktoré predkladajú čitateľovi Svety, možno tu na ilustráciu uviesť iba niekoľko ukážok. Nasledujúca približuje svadobnú náladu a časť svadobných piesní spievaných na začiatku svadobného veselí:

„Stroj sa, Anička, ak sa máš,
už my ideme na sobáš... hoj,
Ty Pane Bože môj!“

„Však som sa dosti strojila,
až ma hlavenka bolela... hoj,

Ty Pane Bože môj...“, nesie sa pieseň mätko ako pozdrav dávnych, pradávnych časov. Spievajú len ženy a dievčatá. Chlapci a operení družbovia držia sa okolo hrdla a zavýsknu — ichuchú!

„Mladá nevestička,
sadaj do vozička... hoj,
Ty Pane Bože môj!“

„Ak nebudeš sadat',
budeme ťa vkladat'... hoj,
Ty Pane Bože môj!“ (I, s. 251)

V čase, v ktorom sa odohráva dej románu, slovenská dedina žila patriarchálnym životom. Odrážalo sa to najmä v zachovávaní dávnych zvykov — patrí medzi ne chodenie s ražňom cez fašiangy, spievanie pod oblokmí a ďalšie. Z fašiangových popevkov a piesní nachodíme v románe tieto:

„Pod šable, pod šable i pod obušky,
všetko my berieme i plané hrušky...“

spievajú, drkocú zubami ani nie od zimy, skôr od nahoty:

„Hentam nám nedali — tuto nám dajú,
zabili komára, slaninky majú.
A tam hore na komore
sedí komár na slanine,
choďte si ho odohnať
a mne kúštek odrezať...!“ (II, s. 35)

Z podobločných piesní ponúkame aspoň toto rytmicky, rýmovo a zvukovo dobre organizované štvorveršie dýchajúce mladíckou samopašnosťou a huncútstvom:

„Susedovie dievča, čo myslíš,
frajeria ti idú a ty spíš?
Susedovie dievča — potvora,
nechcelo nás pustiť do dvora...“ (II, s. 264)

Ľudová pieseň zaznieva nielen v situáciách s črtami organizovanosti a oficiálnosti (výročné sviatky, svadby, tanečné zábavy, verejné zhromaždenia), ale aj v okolnostiach, keď sa jednotlivcovi žiada vypovedať primeranou piesňou o svojich pocitoch, náladách, práci atď. Dievčenský spev pri zváraní doma utkaného plátna zaznamenáva Rázus v týchto dvoch štvorveršiach:

Mala som šaty zvärať,
prišli ma nahovárať.
— Dajteže si, chlapci pokoj,
ej, vysypala som si popol...
zajtra sa vydávať mám,
kasanky novej nemám.
— Proste, chlapci, našu mamku,
ej, nech mi dajú na kasanku! (III, s. 99)

Povšimnutiahodné sú dialogické pasáže, keď účastník dialógu neodpovedá na položenú otázku zvyčajnou hovorenou replikou, lež piesňou:

„A ideš i ty, švagre Krivošiak?“
„Idem, idem, lebo musím,
chudobnej som mamenky syn...“, počne tento spievať miesto odpovede:
„Chudobná ma matka mala,

chudobno ma vychovala.
Chudobná ma matka mala,
kamenicu zanechala.
Mikula tam kameň láme,
Mikulu tam pochováme...
Pálenkou ho vysväťíme,
kameňom ho privalíme...
Aby sa mu sladko snilo,
ako sa mu dobre pilo...“ (II, s. 110)

Vo Svetoch je zaznamenaných viacero ľudových piesní, ktoré ešte dobre pozná súčasná staršia a najstaršia generácia a príležitostne ich aj spieva. Sú to piesne *Žalo dievča, žalo trávu, Červený kantár, biely kôň, Javorník, Javorník, pod Javorník chodník, Už je milá biely deň...* ** Nejednému príslušníkovi týchto generácií možno zide na um táto úsmevná ľúbostná pieseň:

„Červené, biele oreší,
kto mé srdienko poteší?
Potešil by ho — nemá kto:
oklamal mi ho ledakto.
Červená, biela fialka,
oklamala ma frajerka,
oklamala ma a ja ju:
nech si ju doma schovajú...“ (I, s. 112)

4. Pri zhromažďovaní podkladov na písanie Svetov sa Rázus veľmi pozorne sústreďoval na to, ako, čo, kde a kedy hovoria ľudia, ktorí mu slúžili ako prototypy postáv budúceho románu. Bolo medzi nimi mnoho jednotlivcov, čo sa namáhavo borili s chudobou a biedou, ale nezúfali si. Naopak. S nadhľadom aj úsmevom sa vyrovnávali s ťažkosťami ľudského bytia, čo Rázusa fascinovalo a zároveň utvrďovalo v presvedčení, že je táto veselá bieda i zlatou baňou pre umenie (IV, s. 7). Preto jeho pozornosti neunikli ani rozličné úslovia (*Konope raz dva popradieme a potom — šuch sem... buch tam, nevychádzaj, buď tam;* I, s. 217), detské riekanky (*Najprv dal, potom vzal, na kameni žaby dral. Žaby naňho krkali, do pekla ho strkali;* II, s. 59), ba ani jarmočné popevky:

„Kupuj, Kačo, keď máš za čo,
zide sa ti na voľačo,
keď si kúpiš — budeš mať,

nemusíš požičiavať.“ (II, s. 266)

Rázus dokonca zvedavo nazrel do Transcicia svojich veriacich ovečiek a z predsádky tejto posvätnej knihy slovenského evanjelického spoločenstva vypísal do svojho románového diela tento roztomilý záznam:

Túto knižku kúpil mi môj otec, keď som išiel k vojsku. A je moja, Krtku Jana. A kto mi ju ukradne, tomu ruka odpadne. Náš Jano sa nám narodil 4. septembra roku 1896... Súd som prehral dňa 7. marca roku 1899 a platil som tomu Zobákovi (či Dobákovi) 360 zl. striebra. Kača sa nám narodila 5. júna 1903... (II, s. 146).

5. Pri sledovaní výrazových prostriedkov románu nemožno bez povšimnutia obísť prirovnania. Koniec-koncov aj ony sú výrazovým prostriedkom umeleckého textu, ba takého predovšetkým. Rázus ich štedro rozptýlil po celej ploche románu a použil všetky druhy prirovnaní, ktoré registrujú súčasné učebnice štylistiky, t. j. prirovnania názorné (*biela ani húska, zvaliť sa ako klát*), intenzitné (*to je len ako psovi mucha; počuť, ako by rozhodil dva-tri hrachy; tá [krava] má mlieko ani Dunaj*) aj estetické (*obráti oči k nebu ani na pohrebe; pohľad roztečený ako med*). Žiada sa dodať, že nie všetky prirovnania majú pôvod v reči ľudu.

Rozsiahla románová freska *Svety* — ide o úctyhodných 1649 strán tlačeného textu — je zaľudnená množstvom postáv, čo na pozornosť a pamäť čitateľa kladie značné nároky. Autor mu však vychádza v ústrety tým, že pri mene (priezvisku) konkrétnej osoby, ak dlhšie nevstúpila do deja, uvedie jej charakteristiku podanú už pri prvom výskyte mena. Preto sa pri čítaní *Svetov* opakovane stretávame s takýmito nákladnými podobami mien: *Adam Ručenech, ten varečkář; Malek, najbelší z čiernych Malekov, zubár a holič na dedine; Želovič, čo bol u cisára; Mikula, čo ten kameň láme; ujec Hobla, ten, čo sa mu kravy nedotkli salámy* atď. Ako vidieť, k priezviskám sa pridáva charakteristika vychádzajúca z udalosti — vážnej aj nevážnej, významnej aj bezvýznamnej — spojenej s románovou postavou alebo s výkonom jej povolania alebo remesla. Častou charakteristikou je údaj, odkiaľ osoba pochádza: *Martin Kľučkech z Vlčích jám; Šupák z Božej hrsti; Malek zo Svíbového; Kvíčala z Pántového*. Takéto zaobchádzanie s menami nepochybne plní identifikačnú funkciu, ale kategoricky sa mu nedá uprieť ani estetická funkcia, umelecký zámer, čo dokazuje občasná variabilnosť, napr. skrátenie charakteristiky.

Jazyková forma mien je veľmi pestrá. Na románovom teritóriu sa pohybujú osoby s bežnými menami (*Srdovan, Beňo, Svarinský, Malek, Gandlová*), ktoré ako neutrálne vníma aj súčasný používateľ slovenčiny. Väčšina ženských priezvisk však má príznakovú formu: *tetička Starkech, Beta Gabajech, Mariša Drglech*. Zhodnú formu majú aj mužské mená, najmä mená príslušníkov mladšej generácie, napr. *Martin Kľučkech*. Nositeľkami ženských priezvisk s príponou *-ová*

spravidla nie sú autochtónne obyvateľky románového teritória, ale osoby, čo naň prišli odinakial' plniť svoje poslanie, napr. učiteľka Nelly Simorová. Pokiaľ ide o jazykovú formu, celkom výnimočne aj osihotené je meno *Hosa-Iva*, resp. *Hosa Iva*. Možno predpokladať, že autor ho použil preto, lebo aj pôsobnosť nositeľky mena je výnimočná — je to *vedma*, teda osoba čo sa vyzná v čaroch, v liečivých aj škodlivých bylinách.

Veľkému počtu románových postáv Rázus vymeral dostatočne veľký životný priestor v rozličných kútoch kopaníc, kde sa odohráva dej románu. Jednotlivé časti tohto priestoru majú svoje mená so zreteľnou jazykovou štruktúrou a priezračnou motiváciou pomenovania: *Škriatkov žleb*, *Kozobl'aky*, *Vlčie jamy*, *Božia hrast'*, *Homôlka*, *Jahodné*, *Orechové*, *Šibica* (potok) atď. Sú to mená s črtami pomenovaní častí chotára obce. Podobné alebo celkom rovnaké sa nachodia na celom slovenskom jazykovom území.

7. Popri propriálnej slovnej zásobe púta pozornosť aj všeobecná slovná zásoba. Prirodzene, že jej väčšia časť sú spisovné slová, ktoré túto vlastnosť mali v čase písania románu a zachovali si ju dodnes. Ďalšie dve výrazné vrstvy sú nárečové slová, resp. slová vyskytujúce sa iba v konkrétnom nárečí, ale často s habitom spisovnosti, a slová prevzaté z iných jazykov, spravidla prispôbené slovenčine podľa živej výslovnosti. Medzi položky nárečovej lexiky patria v prvom rade slová označujúce veci bežnej slovnej zásoby: *podchlebák* (ľanový alebo konopný obrúsok pod chlebom položený na stole), *pruceľ*, *mentieka*, *kacabajka*, *kasanka* (súčasti ľudového odevu, t. j. kroja), *dbanka* (jednoduchá sprava na vyrobenie masla zo smotany), *popravná* (zostatok jedla a pitia po svadbe umožňujúci predĺžiť svadobné hodovanie), *majerák* (robotník pracujúci na majeri), *koledáš* (ten, čo koleduje), *ročiak* (osoba, čo prichádza do kostola na výročité sviatky a spravidla iba raz do roka), *citanka* (pozvanie na súd alebo iný úrad), *rečnikovať* (*rečniť*), *oddievčiť* (*skončiť s dievčenským stavom*), *zasekeriť sa* (*zaťat' sa*, *stať sa neústupčivým až tvrdohlavým*) a ďalšie. Z jazykového aj etnologického hľadiska predstavujú nezanedbateľnú hodnotu terminologizované jednotky slovnej zásoby uplatňujúce sa pri špecializovaných domácich prácach, ako je vyšívanie, pradenie, tkanie, úprava zemovej dlážky v obytných priestoroch ozdobným polievaním.

Na dlážke ostanú vzorky ako na koberci.

„Pekné, Anna,“ všíma si Paško polievačiek. Prv si ich ani neobzrel. „A to len tak z hlavy?“

„Akože ináč?“

„Ale tie vzorky si videla kdesi?“

„Nuž, to vyšívame na prelámky i na perá,“ ostýcha sa kresliarka, keď je reč o jej práci. „To má všetko i svoje meno. Tot' sú osmičky,“ vysvetľuje, „vedľa retiazky, tamto zavrtáky, zapletačky, hen na slimáka, na penenky, na d'atelinku. Dá sa to všelijako...“

„A to tak polievajú na doline?“

„Takto, keď jest kedy.“

„To je umenie, Anna,“ pozrie na ňu Paľko divne. „Vieš, čo je to umenie?“
„Neviem!“ (I, s. 200)

Prevzaté a hláskovo upravené slová sú zväčša svedkami slovensko-nemeckých, slovensko-maďarských a slovensko-českých jazykových kontaktov: *frajmak* (výmena, výmenný obchod), *šrób* (skrutka), *verkštat* (dielňa), *örmešter* (strážmajster), *pudilár* (peňaženka), *drôbež* (češ. *drůbež* — hydina); z iných jazykov pochádzajú slová *petrolín* (petrolej), *apatéka* (lekáreň), *kurýr* (posol) a ďalšie. Za istú kuriozitu a zároveň anticipáciu súčasného pohybu v slovnej zásobe slovenčiny možno pokladať anglické slová *dancinghouse*, *jazz-band*, názov *orchestron/orchestrion* (je to *mašina, čo hrá*).

8. Z ľudovej reči zaujímala Rázusa nielen lexika a piesne, lež aj to, ako sa spolu ľudia zhovárajú. Rázus sa nadchýnal lapidárnosťou rozhovorov dedinských ľudí, logickou nadväznosťou dialogických replík a veľa z toho preniesol do dialógov románových postáv. Pri rozdeľovaní pôdy — napríklad — zazneli takéto dialógy:

„Ja to nechcem.“

„Tak si to vezmi, Ondrej, ty!“ núka Strunkovi.

„By sa mi chcelo.“

„A ty čo, Činčurák? Nevezmeš to?“

„Azda som huby pojedol?“

„Tak to vezmem ja, ozve sa im za chrbtom Srdovan. Ale potom nešomrite.“ (III, s. 395)

Pri rozoberaní ťaživej spoločenskej situácie a spoločnom uvažovaní o jej náprave sa sedliaci zo svetov zhovárali takto:

„... Ako je to s tou cementárňou?“

„Stojí.“

„To je nie dobre.“

„Čo robiť? Ľudia chcú veľké platy a obchod ide slabo. I konkurencia nás bije. V Klenove zastala železiareň. Aj iné fabriky stoja v Matúšove, Žiline a inde.“

„Len tak neobíd' ako Fraštacký. Ten sa už vykýchal, ale skoro i povýšil na štránok.“ (IV, s. 395)

9. V sledovanom prozaickom diele je ešte veľa jednotlivostí zaujímavých z jazykového hľadiska (aj pre jazykovedcov), ktoré sa zo súčasnej slovenčiny takmer alebo aj úplne vytratili. Povedzme partitívny genitív je častejší ako v súčasnej slovenčine a dakedy sa nachodí v pozíciách,

kde ho súčasný používateľ slovenčiny vôbec neočakáva: *Niektoré [ženy] mysleli, azda ani mládenca nepríde z vojny*. Partitívny genitív tu má funkciu podmetového nominatívu. Ďalej sem priradíme zdvorilostný spôsob komunikácie so spoločensky vyššie postavenými osobami (*A to sú váš brat? spytujú sa Svarinského*), hojné neurčitkové vety s rozličnou modálnosťou (*Lepšie sa vám vrátiť. — Čo všetko tu nenájst'. — Však vás ani vzkriesit'*), relikty duálu (*medzi štyrma očima, s takýma očima*), starobylé tvary inštrumentálu množného čísla (*s chlapci, so zdravými zmysly, pred sviatky*), v tom čase celkom živá súčasť prehovorov na prevažnej časti slovenského jazykového územia. Pripomenieme tu aj trpné prídavia a adjektíva na *-lý* (*prešedively, urastlý, vychudlý, pobledlý, vyšedively, zapadlý*). Na pozadí zriedkavejších prídaví adjektív s príponou *-ný* alebo *-tý* sa vnímajú ako odchýlka od prevažujúceho živého úzu aj od vtedajšej spisovnej normy. Napokon zaznamenajme ešte vetnú príslovku *načim/nenačim*, ktorá v porovnaní so synonymnou vetnou príslovkou *treba/netreba* má podstatne vyššiu frekvenciu. V súčasnom živom úze je to naopak, slovo *načim/nenačim* je na ústupe.

10. Martin Rázus pri písaní svojho najrozsiahlejšieho prozaického diela načieral do studnice rodnej reči nielen hlboko, ale aj s jasným umeleckým cieľom. Zopakujme si ho ešte raz: *povŕahovať spôsoby vyjadrenia... to, čo tu ešte v reči je a zajtra ho už nebude tam*. Azda táto krátka prechádzka Svetmi je presvedčivým dôkazom, že vytýčený cieľ dosiahol. V sledovanom románovom diele zanechal bohaté jazykové a etnografické dedičstvo, *vyjadril vlastné stanovisko, esenciu svojej predstavy o živote a národe* (Pišút a kol., 1984, s. 561) a súčasne vydal autentické vierohodné svedectvo o tom, ako sa mali slovenské veci po 1. svetovej vojne v česko-slovenskom štáte. Aj v tom je veľký odkaz Svetov.

Ivan Masár

LITERATÚRA

BUFFA, Ferdinand: Zo slovnej zásoby severného Šariša. In: *Kultúra slova*, 1998, roč. 32, č. 1, s. 31 — 36.

GÁFRIK, Michal: Martin Rázus. II. Bratislava: Literárne informačné centrum Bratislava 2000. 297 s.

HORECKÝ, Ján: Zo stupavskej slovnej zásoby. In: *Kultúra slova*, 1997, roč. 31, č. 4, s. 215 — 220.

MASÁR, Ivan: Omelinky z reči starých Nedanovčanov. In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 3, s. 153 — 161.

PIŠÚT, Milan a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava: Obzor 1984. 904 s.

RÁZUS, Martin: *Svety I — IV*. Bratislava — Praha: Nakladateľstvo Leopolda Mazáča v

Praha 1929. 1649 s.

* Ďalej bez uvádzania názvu románu.

** Pieseň *Už je milá biely deň* spievala slovenská jazykovedná pospolitosť na začiatku spoločenských stretnutí a chápala ju ako stavovskú hymnu. Do tejto spoločnosti ju podľa vedomostí autora článku priniesol Západoslovák profesor Ján Oravec.

ROZLIČNOSTI

Akcia, byť v akcii, mať akciu, akciová cena, akciový tovar

Výklady i plagáty usilujúce sa pritiahnúť pozornosť okoloidúcich nápismi ako *Akcia!* — *Mimoriadna akcia!* — *Super akcia!* — *Veľká letná akcia!*, záplava reklamnej tlače i reklamné upútavky v rozhlase sa stali súčasťou nášho každodenného života. Zo všetkých strán sa na nás valí ponuka trhu vyjadrená slovom *akcia*. Čo označuje tento pojem?

Je jasné, že nemáme do činenia s akciami čiže cennými papiermi alebo účasťami. Za ponúkanými akciami treba vidieť predajné akcie, resp. podujatia, ktoré sú spojené so zľavou. Ide predovšetkým o prechodné zníženie cien na niektoré druhy tovarov alebo služieb. Prvenstvo v tomto smere majú veľké obchodné domy, hypermarkety a supermarkety lákajúce zákazníkov pravidelnou ponukou krátkodobo zlacnených vybraných tovarov, najmä potravín a spotrebného tovaru: *Akcia trvá od 25. 2. do 31. 3. 2003.* — *Akcia trvá do 14. 8. alebo do vyčerpania zásob.* Akciu ohlasujú aj obchody s odevmi a obuvou ku koncu sezóny, poskytujúc výrazné zľavy na svoj tovar: *Letná akcia! 50 % na všetko.* — *Veľká zimná akcia.* V tomto prípade spojenia *letná akcia*, *zimná akcia* nahrádzajú výrazy *sezónny (letný, zimný) výpredaj*. Sezónne akcie zahŕňajú aj iné druhy tovaru alebo služieb, o čom hovorí napr. takéto oznámenie na plagáte: *Pozor! Letná akcia! 20 % na fólie.* — *Leto u nás... Akcia! Dve reklamné plochy za cenu jednej.* Napokon treba spomenúť ešte jeden kontext, z ktorého sa ozrejmuje nový význam slova *akcia*, a to je uvedenie výrobku na trh. Keďže cieľom výrobcu alebo predajcu je získať zákazníkov, nový výrobok ponúka a predáva za nižšiu, tzv. uvádzaciu cenu (porov. heslo *uvádzací* v rubrike *Z nových výrazov*, s. 45). Akciu v tomto prípade rozumieme uvedenie nového výrobku (produktu, služieb) na trh sprevádzané cenovým zvýhodnením: *Máme pre Vás v rámci uvádzacej akcie serióznou ponuku: nainštalujeme Vám systém Office CRM len za cenu implementačných poplatkov.* V predajniach sa stretáme i s akciou ako prezentáciou niektorého výrobku, v rámci ktorej zamestnanci predvádzajú funkcie a kvality propagovaného výrobku, a ak ide o potravinový výrobok, zákazník dostane možnosť ho aj ochutnať.

Uvádzané príklady ukazujú, že slovo *akcia* sa v našej lexike etablovalo v novom význame. Pri jeho definovaní vyjdeme zo základného významu slova *akcia*, a to „zámerná (organizovaná) činnosť, konanie s istým cieľom, podujatie“. Neosémantizmus *akcia* tento význam spresňuje, vyjadrujúc konkrétne zacielenie danej činnosti. Vo všetkých spomenutých prípadoch ide o predajnú akciu spojenú so znížením ceny.

Podstatné meno *akcia* v tomto význame sa vyskytuje jednak v spojení s prídavnými menami spresňujúcimi charakter, resp. zameranie danej akcie (*uvádzacia akcia, predajná akcia, cenová akcia*), ale najmä s kvalifikačnými prídavnými menami vyjadrujúcimi pozitívne vlastnosti, ktorých cieľom je pritiahnúť pozornosť adresátov sugerovaním výhodnosti a neopakovateľnosti danej akcie (*veľká akcia, mimoriadna akcia, jedinečná akcia, výnimočná akcia, super akcia*). Agitačný účinok sa v písaných textoch zosilňuje výkričníkom, prípadne upozornením *Pozor! (Pozor! Akcia!)*. Popri prídavných menách sa slovo *akcia* vo funkcii predmetu aj iného vetného člena spája so slovesami *byť a mať*: *V Bille je akcia. — Výrobok je v akcii. — Teraz je akcia na chladničky. — Tento mesiac máme takúto akciu. — Do konca mája máme akciu na televízory.*

Od slova *akcia* v novom význame je odvodené prídavné meno *akciový*, vytvárajúce spojenia *akciová cena, akciová ponuka, akciový tovar, akciový výrobok, akciový produkt* alebo podľa pomenovania konkrétneho produktu, napr. *akciový telefón, akciové jednoročné havarijné poistenie, akciové automobily*.

Na záver zhŕňame: Medzi početné slová, ktoré sa v našej súčasnej slovnej zásobe vyprofilovali v novom význame, patrí slovo *akcia*. Jeho význam sa dá rozčleniť na niekoľko významových odtienkov: 1. príležitostná prechodná zľava, 2. sezónny výpredaj, 3. uvedenie nového produktu na trh, resp. jeho prezentácia, spojené so zľavou. Zhrňujúco môžeme neosémantizmus *akcia* definovať ako „príležitostná predajná aktivita spojená so zľavou“. Od nového významu slova *akcia* sa tvorí prídavné meno *akciový* (*akciová cena, akciový výrobok*), nie *akčný*, ako čítame v niektorých reklamných letákoch.

Silvia Duchková

SPRÁVY A POSUDKY

Sto rokov od narodenia Alfonza Zaunera

V januári tohto roku sme si pripomenuli sto rokov od narodenia praktického jazykovedca, gymnaziálneho profesora a neskôr vydavateľského redaktora Alfonza Zaunera, autora *Praktickej príručky slovenského pravopisu*.

A. Zauner patril do skupiny slovenských vzdelancov, ktorí po vzniku Česko-slovenskej

republiky študovali v Prahe a sformovali tam výraznú kultúrnu komunitu. Popri A. Zaunerovi do tejto komunity patrili Ján Fedák (študoval v Prahe v rokoch 1921 — 1925), Belo Letz (1921 — 1926) a napokon aj Ján Stanislav (1924 — 1928).

Vekovo sem patrí aj Anton Jánošík, ktorý študoval v Bratislave v rokoch 1923 — 1927 a ktorého práve s A. Zaunerom spája osobné priateľstvo i rovnakosť záujmov o zlepšovanie školskej slovenčiny. Treba tu aspoň pripomenúť spoločné príspevky v Slovenskej reči publikované pod názvom *Zo školskej slovenčiny* a signované značkou B+Z (T. Bánovský, čiže Jánošík, z Bánoviec a Zauner zo Skalice).

S menom A. Zaunera je však spätá najmä jeho *Praktická príručka slovenského pravopisu*, ktorá sa dožila štyroch vydaní (vlastne osobitných verzií, ktoré vyšli vo viacerých vydaniach). Prvá verzia vyšla v prvom vydaní r. 1940, v druhom vydaní r. 1947, druhá verzia vyšla v prvom vydaní r. 1956, v druhom vydaní r. 1958, tretia verzia už posmrtné r. 1966 v dôkladnom prepracovaní trojicou autorov V. Blanár, M. Urbančok, E. Smiešková a napokon štvrtá verzia r. 1973, na ktorej príprave sa okrem uvedených troch autorov podieľal aj F. Kočiš.

Nahromadenie týchto časových údajov nie je náhodné. Zámerne chceme nimi podprieť myšlienku, že Zaunerova príručka (vo vydavateľskom vyjadrovaní jednoducho Zauner) zohrala nezanedbateľnú úlohu v doterajších kodifikáciách spisovnej slovenčiny. Je známe, že vychádzala z jestvujúcich Pravidiel slovenského pravopisu a najmä svojou slovníkovou časťou, ktorá sa postupne rozrastala, kladne prispievala k upevňovaniu spisovného vyjadrovania.

Už prv jednotlivé verzie príručky vzala slovenská oficiálna jazykoveda so značnou rezervou. J. Štolc v Slovenskej reči (1940/1941, roč. 8, č. 7 — 9, s. 279 — 281) napr. konštatoval, že „v metóde neprináša azda nič nového, len skôr dopĺňuje a udeľuje staršie obrazové spôsoby pravopisného a gramatického učenia a vhodne volenými heslovitými úpravami obracia pozornosť čitateľa na správny postup pri učení“.

Podobné prísne hodnotenie formuloval i J. Horecký v Slovenskej reči (1947/1948, roč. 13, č. 7 — 8, s. 247 — 248) pri recenzovaní druhého vydania z r. 1947. Konštatoval, že príručka podáva najzákladnejšie pravopisné, výslovnostné a tvaroslovné poučky, no pri ich podávaní zostáva na povrchu. Správne však poukazuje na užitočnosť slovníčka nesprávnych tvarov a ich správnych korelátov. V tejto súvislosti bolo už vtedy treba zdôrazniť nadväznosť tohto lexikálneho spracovania na Camblovu Rukoväť spisovnej reči slovenskej z r. 1902, v ďalších vydaniach upravenú J. Škultétyom.

Druhú verziu zaregistroval E. Jóna v Slovenskej reči 1956. Vydanie z r. 1966, zrevidované už spomínanou trojicou jazykovedcov, si v našom časopise v 2. čísle 1. ročníka (1967) všimol J. Bosák, pričom okrem iného konštatoval, že v porovnaní s predchádzajúcim vydaním upravovateľa rozšírili slovník o nové termíny, a to také, ktoré sa používajú aj mimo úzko špecializovaných oblastí, a zaviedli stylistické kvalifikátory.

Azda aj práve preto sa Zaunerova príručka stala vyhľadávanou a ustavične, takmer každodenne používanou oporou pri redakčných prácach v slovenských vydavateľstvách. V tomto zmysle sa Zauner, ako sme už povedali, stal pevnou oporou, ale na druhej strane aj istou brzdou, keď sa napr. v redakčnej praxi nepripúšťali niektoré nové výrazy len preto, že ich neuvádzal Zauner.

Jeho Pravopisný slovník, formálne síce príloha, ale fakticky podstatná zložka príručky, sa na tristo päťdesiatich stranách stal dobrým svedectvom o stave a vývine slovnej zásoby spisovnej slovenčiny pred érou sústavného spracúvania slovnej zásoby slovenčiny v podobe veľkých slovníkov.

Ján Horecký

Blahoslav Hečko: Ako skúšať slovenčinu

Prosím, neupadnime nechtiac do omylu; neocitneme sa v tomto prípade na nijakých školských exámenoch alebo nebodaj v siet'ach metodických pokynov. Ale na mieste nemenej vznešenom celkom iste: vo famóznom tvorivom kabinete Blahoslava Hečka, prekladateľa, teoretika umeleckého prekladu, spisovateľa, esejistu. A až neskutočne vábneho, strhujúceho rozprávača; napokon, ako sa na najvýraznejšieho zástupcu hečkovskej dynastie svedčí a patrí. Takisto aj legendy slovenskej kultúry a literatúry, oprávnené vyrastajúcej na obrovitánsky rozmernom i zásadnom diele osobnosti, vari — a žiaľ — poslednej zo série renesančných či obrodenských. Veď aj on (lepšie i spravodlivejšie by však bolo On) sa takmer celoživotne v pokore a odovzdaní podriaďoval vlastnému osudovému určeniu: skúšať — a pokúšať — slovenčinu vo všetkých tvoriteľských funkciách a postaveniach, a tak dávať na známosť rovnocennosť slovenského národa medzi ostatnými v Európe i vo svete. V kultúrnej Európe a v takom istom svete; kde žijú ľudia s láskou k človeku.

Literárni štatistíci (vrátane predčasne zosnulej dcéry Maríny, prvej autorky jeho personálnej bibliografie) zaznamenali hodne vyše tristo preložených — i napísaných — diel. V tom sú predovšetkým umelecké preklady prózy a drámy z románskych jazykov, na prvom mieste z taliančiny a francúzštiny; ale aj množstvo štúdií a statí, doslovov a komentárov, kritik, článkov. Na vrcholy svojich žánrov vystupujú diela *Dobrodružstvo prekladu* (1991), *Nehádzte perly sviniam* (1994) a *Krátky slovník nárečia zo Suche nad Parnou* (2001). Z častí rukopisu poznám aj dlho pripravované memoáre... Nič iné nám po jeho odchode nezostáva, len tešiť sa na ne; a kultúrne i ľudsky žiť pod vysoko sa týčiacou horou európskej literatúry, preloženou do vynikajúco vyskúšanej modernej slovenčiny Blahoslava Hečka. Jej majstra a služobníka. A vôbec sa neokúňam dodať: jej milenca, verného a oddaného až do večnosti. Čo vzišlo a narodilo sa z ich vzájomnej lásky, úprimnejšej aj vášnivejšej od všetkého všedného pozemského, navždy bude patriť slovenskému

národu, zákonnému dedičovi duchovných plodov génia zeme, rodu a človeka.

Hečkove kritériá skúšania a pokúšania slovenčiny v záprahu umeleckého prekladu vždy a tradične — ba aj akosi samozrejme — patrili medzi tie najnáročnejšie. Jeho teoretické (a kritické, interpretátorské, komentátorské) dielo je toho vynikajúcim dôkazom na každom kroku. Nikto iný — ani v širšom literárnom priestore, ako je národné — nepredložil takú zasvätenú, vedecky minucióznu a súčasne precíznu anatómiu umenia prekladu, akú poznáme z jeho umu a najširších skúseností, z jeho neskrotnej invencie a priam dravej odvahy talentu. Ak dnes Hečkova slovenčina, ten „geografický a lingvistický stred slovanských jazykov“, zákonne patrí na výslnie kultúrnych národov Európy a ich moderných jazykov, je i zostane to výsledkom dobrého presvedčenia, že „kultúrna vyspelosť národa sa začína vtedy, keď má národ prekladateľsky zmapované vrcholné diela svetovej klasiky“. Bohuďáka, začala sa i chýrne sa rozvinula práve neotrasiteľným vkladom a prispením jeho fascinujúco inšpiratívnej osobnosti.

Vieme pomerne presne, nezačala sa na ničom; a nie je ani bez rozkošateného pokračovania. Slovenská literatúra a celá národná kultúra by vo svojich pohnutých dejinách jednoducho nebola ožila a pretrvala, nebyť jej genetickej príchylnosti permanentne vstupovať do vzťahov akurát prostredníctvom umeleckého prekladu. Umenie prekladu v kontexte dejín slovenskej literatúry a kultúry je tak vlastne umením byť a existovať; umením vitality a vývinovej dynamickosti. Taký mravný zákon slovenského umeleckého tvorenia ponúkli národnému životu Bernolák a Hollý; v pokore kontinuity ho zopakoval Štúr; na tejto historickej línii ho stvrdil a rozvinul Hviezdoslav. Po ňom ďalší a mnohí, až do súčasnosti.

Ale kdesi v samom strede dejín slovenskej európskej a svetovej umeleckej orientácie usadzuje sa jej apoštol a misionár Blahoslav Hečko. Invenčný a tvorivý nad mnohými ostatnými. Osobnosť podopierajúca vysokú klenbu národnej kultúrnosti Slovákov jednoznačne európskych. I preto, lebo slovenčina jeho úst obstála pri každom umeleckom skúšaní.

Pavol Števček

Spisovateľ a prekladateľ Blahoslav Hečko, ktorý sa so svojimi názormi o slovenčine, o jazykovej kultúre a o prekladaní podelil aj s čitateľmi Kultúry slova (porov. 1969, roč. 3, č. 1 a 1976, roč. 10, č. 9), zomrel 22. 12. 2002.

K novému slovenskému anatomickému názvosloviu

|HOLOMÁŇOVÁ, Anna — BRUCKNEROVÁ, Ingrid: Srdcovocievna sústava. Anatomické názvy. Latinsko-anglicko-slovenský slovník. Bratislava: Elán 2000. 65 s. — HOLOMÁŇOVÁ,

Anna — BRUCKNEROVÁ, Ingrid: Anatomické názvy. I. Latinsko-anglicko-slovenský slovník. Anatomical terms I. Bratislava: Elán 2001. 85 s. |

Slovenské anatomické názvoslovie bolo vydané naposledy pred 40 rokmi (Anatomické názvoslovie. Red. J. Horecký. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1962, ďalej AN), ale odvtedy sa uskutočnilo niekoľko revízií latinského znenia celosvetovej nomenklatúry a v roku 1998 dokonca vyšla celkom nová celosvetová anatomická nomenklatúra (Terminologia anatomica. International Anatomical Nomenclature. Stuttgart — New York, Thieme 1998, ďalej TA). Slovenskí používatelia mali však k dispozícii stále len to jedno vydanie a pri zmenách boli odkázaní na svoju vlastnú tvorbu. V roku 1998 sa skupina anatómov z celého Slovenska síce pokúšala riešiť absenciu nového slovenského názvoslovie cez grantovú agentúru KEGA, ale nepodarilo sa im to. Bremeno, ktoré zvyčajne nesie celý tím spolupracovníkov, zobrali teraz na seba dve autorky, Anna Holomáňová a Ingrid Brucknerová, obe lekárky, a vydali zatiaľ dve publikácie obsahujúce niektoré zo systémov anatómie: *Srdcovocievna sústava* (2000, ďalej SS) a *Anatomické názvy. I* (2001, ďalej AN-I). Názov druhej publikácie napovedá, že hodlajú v tom pokračovať.

Obe publikácie sú napísané rovnakým spôsobom, každá strana je rozdelená na tri stĺpce, vľavo je latinské znenie, v strede anglické a vpravo slovenské. Malým rozdielom je, že kým v SS sú synonymá v zátvorke, v AN-I sú uvedené kurzívou. Nevýhodou rozdelenia na tri stĺpce je, že niektoré dlhšie termíny sa nezmestili do jedného riadka a potrebovali na to niekedy až tri riadky, takže výhodnejší by bol väčší formát knihy alebo menší typ písma, aby to bolo prehľadnejšie. Latinské znenie musí taká publikácia bezpochyby obsahovať, ale je otázne, či potrebujeme na Slovensku publikovať anglické znenie. Latinské a anglické znenie bolo prevzaté z TA, niekedy aj s gramatickými chybami, napr. *impressio oesophageale* správne *oesophagealis* (AN-I, 35), *systema conducente cordis*, správne *conducens* (SS, 13) (bližšie pozri Marečková — Šimon — Červený: On the new anatomical nomenclature. In: *Annals of Anatomy* 2001, 183, s. 201 — 207). Za chybu latinského znenia treba rátať aj podobu termínu *plexus cavernosus conchae* (AN-I, 39), správne *concharum*, t. j. množné číslo; túto chybu sa však autorky snažili kompenzovať tým, že slovenský ekvivalent má znenie *dutinkatá spleť mušiel*. Našli sme však aj chyby v latinčine nezávislé od TA, napr. *chordae tendineae false* (SS, 10), správne *falsae*, chybný je pravopis v termíne *phrenulum* (AN-I, 23), pretože to je latinské slovo a správne má byť *frenulum*.

Aj keď latinské a anglické znenie bolo prevzaté z TA, existujú medzi ním a znením v SS a AN-I malé rozdiely. Autorky k výrazom s latinským adjektívom *lymphoideus* pridali synonymné výrazy so správnejším adjektívom *lymphaticus*, vynechali viacej synonymných výrazov, ktoré najnovšia nomenklatúra v značnej miere pripúšťa, vynechali však aj niektoré výrazy, ktoré vzbudzujú prekvapenie, napr. *vas nutricum/vyživovacia tepna* (SS, 9), *diastema/diastéma* (AN-I, 26).

Hlavnou úlohou autoriek bolo k medzinárodnému názvu vhodný priradiť slovenský ekvivalent, pričom, samozrejme, vychádzali z AN. Z neho sú slovenské termíny pri nezmenenom latinskom znení aj najčastejšie prevzaté, zriedkavo sú zmenené. Niektoré také zmeny navrhnuté autorkami sa nám vidia opodstatnené, napr. *glandulae gastricae*/žalúdočné žliazky, pôvodne *žl'azy* (AN-I, 35), ale podľa nášho názoru niektoré nie sú vhodné. Taký prípad predstavuje termín *arcus dentalis maxillaris* a *mandibularis*, kde sa autorky vrátili k doslovnému prekladu *čel'ustný* a *sánkový zubný oblúk* (AN-I, 24), ale na počudovanie synonymné výrazy *arcus dentalis superior* a *inferior* už prekladajú ako *horné* a *dolné zubaradie*, teda s už zaužívaným slovenským termínom. Nevedno, prečo sa oproti AN zmenilo poradie prívlastkov vo výraze *krčná priečna tepna* (SS, 25), správnejšie by bolo *priečna krčná tepna*. Časti hrubého čreva sa pôvodne v AN označovali len *výstupná*, *zostupná*, *esovitá* a *priečna časť* (97), autorky v novom znení pridali v troch prípadoch ešte prívlastok *hrubého čreva*, t. j. *výstupná*, *zostupná*, *esovitá časť hrubého čreva*, len časť *colon transversum* zostala bez tohto prívlastku (AN-I, 33).

Všimli sme si, že niekedy nastala zmena termínu, ale autorky napriek tomu ponechali pôvodný slovenský ekvivalent, napr. *ductus biliferi interlobares* sa prekladá ako *medzilalôčikové žľčové kanáliky* (AN-I, 37), správnejšie *kanály* (pôvodne bolo *ductuli*), *vena aquaeductus cochleae* sa prekladá ako *žila slimákového kanáliku* (SS, 38), správnejšie *mokovodu* (pôvodne bolo *canaliculi*), *fossa ischioanalís* sa prekladá ako *sedacokonečníková jama* (AN-I, 62), správnejšie *sedacoritná* (pôvodne bolo *ischioirectalis*).

V niektorých prípadoch sa podľa nášho názoru mohol zmeniť slovenský ekvivalent uvedený v AN, hoci sa latinský nezmenil, a tak sa mohli korigovať nedostatky AN. Napríklad nie je jasné, prečo sa *papilla duodeni major* a *minor* a podobne *cartilago alaris major* a *cartilagine alares minores* prekladajú slovenskými komparatívami *väčšia* a *menšia bradavka dvanástnika* (AN-I, 32), resp. *väčšia krídlová chrupka* a *menšie krídlové chrupky* (AN-I, 39), keď latinské komparatívy použité v anatomickej nomenklatúre na vyjadrenie protikladu sa do slovenčiny prekladajú ako pozitívy. *Cartilago sesamoidea* zostala *hráškovitá chrupka* (AN-I, 41), ale pri dnešnom rozšírení sezamových semien je predsa každému zrejmy rozdiel medzi hráškom a sezamovým semenom, takže sa chrupka mohla volať *sezamovitá*. V AN sa *pleura* prekladá ako *pohrudnica* a *pleura parietalis* ako (*nástenná*) *pohrudnica* (109), v novom názvosloví však autorky adjektívum *nástenná* podľa nás nevhodne vynechali (AN-I, 47) a tak *pohrudnica* je *pleura* aj *pleura parietalis*.

Pri zmenenom alebo novom latinskom výraze bolo treba zaviesť aj nové slovenské termíny. V niektorých prípadoch sa autorky zhostili tejto úlohy dobre, inokedy ich návrhy vyvolávajú otázky. Tak sa nám vidia nové termíny ako *vypudzovač* pre *musculus detrusor* (AN-I, 50), *prierodná časť* pre *pars patens* (SS, 32), *žliabok*, *jarček* pre *philtrum* (AN-I, 23), čím nahradili pôvodný termín *cíček* (AN-I, 89), ktorý sa už zrejme pociťuje ako archaické slovo. Synonymný termín *fascia investiens perinei* sa prekladá ako *povrchová pokrývka hrádze* (AN-I, 61), čo však nie je ekvivalent

latinského znenia, ale anglického *superficial perineal fascia*. Anglické a slovenské znenie sa tak úspešne vyhýbajú prekladu nového adjektíva v anatomickej nomenklatúre *investiens*, čo je participium prézenta adjektíva a znamená doslova *obliekajúci, odievajúci*. Diskutabilný je termín *hladká časť* pre *pars nonstratificata* (AN-I, 50), do úvahy by mohli prísť ekvivalenty *jednovrstvová, nevrstvová časť*, hoci pripúšťame, že samotný latinský termín je diskutabilný.

Niektoré nové termíny sa zaviedli v nomenklatúre zubov a najst' vhodný slovenský ekvivalent bola ťažká úloha, pretože v latinčine sa použili termíny bežné v iných systémoch a ich otrocké použitie aj v nomenklatúre zubov zrejme nebolo možné. Ide o výrazy *mamillae/sklovinové výbežky* (AN-I, 26) — výraz *mamilla* sa doteraz používal len vo význame *bradavka*, *cingulum/sklovinový obal* (AN-I, 25) — *cingulum* doteraz ako *pletenec*, *crista marginalis/okrajová lišta* (ibid.) — *crista* doteraz ako *hrebeň, hrebienok, hrana, okraj*.

Autorky v ustálených termínoch začali bezdôvodne presadzovať adjektívnu príponu *-ový* na úkor prípony *-ný*, napr. *zubové vetvy* (SS, 18), *medzizubová bradavka* (AN-I, 23), pričom podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka (1997, ďalej KSSJ) je *zubový* vzťahové adjektívum k substantívu označujúcemu niečo podobné zubu, *močovodové vetvy* (SS, 31) — KSSJ má však aj adjektívum *močovodný, nepárová štítna spleť* (SS, 32) — v KSSJ sa však takéto adjektívum neuvádza, *cievová krkva* (AN-I, 65) — ani toto adjektívum sa v KSSJ neuvádza.

Nesystémový slovenský ekvivalent sa nachádza v termínoch *tuberculum paramolare/paramolárny hrot* (AN-I, 26), správnejšie *hrbček, arcus marginalis coli* — *oblúkovitá spojka hrubého čreva* (SS, 30), správnejšie *oblúk*. Termín *corpus perineale* je preložený ako *stred hrádze*, ale je to skôr preklad jeho ďalej uvedeného synonyma *centrum perinei*, správne by malo byť *teleso hrádze* (AN-I, 61).

Nevieme si vysvetliť nepoužitie slovenského ekvivalentu v týchto termínoch: *vetvy* pre *ganglion trigeminale* (SS, 19), *paraaortálne telieska* (SS, 17) a *paramolárny hrot* (AN-I, 26). Do úvahy predsa prichádzajú ekvivalenty *vetvy pre trojklanné ganglion, prsrdcovnicové telieska* a *pristoličkový hrbček*, veď hneď nasledujúci výraz *tuberculum molare* už je po slovensky *hrbček stoličky*.

Pri bližšom skúmaní vyjde najavo aj nejednotnosť niektorých termínov. Nedôsledne sa riešia kompozitá udávajúce polohu, ktoré sa v pôvodnom znení Parížskeho anatomického názvoslovnia nevyskytovali. Tie sa niekedy prekladajú ako kompozitá, inokedy ako dvojslovné pomenovanie, napr. *vena medullaris anterolateralis* — *bočnopredná žila predĺženej miechy* (SS, 42), ale *arteriae centrales anterolaterales* — *bočné predné stredové tepny* (SS, 22). Najvypuklejšie to vidieť, keď ide o korelujúce anatomické termíny, napr. *arteriae centrales posteromediales* — *prístrednozadné ústredné tepny* a *arteriae centrales posterolaterales* — *bočné zadné stredné tepny* (SS, 23). Druhým problémom je poradie členov kompozitá alebo dvojslovného pomenovania v slovenskom ekvivalente; častejšie má opačné poradie ako latinský termín, napr. *ramus anteromedialis* —

prístrednopredná vetva (SS, 22), zriedkavejšie rovnaké poradie, napr. *lobulus anteromedialis* — *prednoprístredný lalôčik* (AN-I, 58). Rovnaký príklad máme aj na dvojslovné pomenovania: *flexura intermediosinistra* — *ľavý prostredný ohyb* (AN-I, 34) a *facies anterosuperior* — *predná horná plocha* (AN-I, 38).

V pôvodnom Parížskom anatomickom názvosloví sa na označenie strednej polohy vyskytovali prídavné mená *medius* — *stredný*, *intermedius* — *prostredný*, *medialis* — *prístredný* a *medianus* — *stredový* a tieto prídavné mená majú aj svoj špecifický význam. V neskorších revíziách pribudlo prídavné meno *centralis*, ktoré sa v novom názvosloví prekladá nejednotne, a to hneď trojakým spôsobom: *arteriae centrales anterolaterales* — *bočné predné stredové tepny* (SS, 22), *arteriae centrales posteromediales* — *prístrednozadné ústredné tepny* (SS, 23) a *vena precentralis cerebelli* *predcentrálne mozočková žila* (SS, 42). Najlepšie by azda vyhovoval ekvivalent *ústredný*, pretože adjektívum *stredový* sa používa pre latinský ekvivalent *medianus*. V tejto súvislosti treba ešte poukázať na to, že v dvoch prípadoch sa adjektívum *medianus* prekladá ako *stredný*: *ligamentum cricothyroideum medianum* — *stredný prstienkovoštítňový väz* (AN-I, 41) a *ligamentum thyrohyoideum medianum* — *stredný jazylkovoštítňový väz* (AN-I, 40). Našli sme aj nesystémový preklad vo výraze *rami temporales intermedii* — *prístredné spánkové vetvy* (SS, 24).

Tunica adventitia sa takisto prekladá dvojakým spôsobom, raz ako *prípojňový obal* (AN-I, 22) a raz ako *prípojka* (AN-I, 49). V zhode s ostatnými jednoslovnými termínmi *svalovina* (*tunica muscularis*), *sliznica* (*tunica mucosa*), *mokvavka* (*tunica serosa*) by sme uprednostnili jednoslovný termín. Dvojako sa prekladá aj *impressio*; *impressio gastrica* je *žalúdočný vtlačok* (AN-I, 35) a *impressio colica* je *hrbol' hrubého čreva* (tamže); tu by prednosť mal dostať ekvivalent *vtlačok*. Nejednotnosť sa vyskytuje aj v termínoch *ductus deferens vestigialis* — *zvyšok semenovodu* (AN-I, 54), ale *vestigium processus vaginalis* je *zákrpok pošvového výbežku* (AN-I, 57).

Keď AN uprednostňovalo znenie *análny pred ritný*, tak v novom názvosloví sa bežne používa adjektívum *ritný*, ale predsa sme našli prípad, kde dostal prednosť medzinárodný variant, a to *ligamentum anococcygeum* — *análnokostrčový väz* (AN-I, 61), ale hneď vedľa sa nachádzajúci *corpus anococcygeum* je už *ritnokostrčové teleso*. Nejednotnosť je aj v prekladoch výrazov *flexura anorectalis* — *konečníkový ohyb* (AN-I, 34), kde časť kompozita *ano-* sa v slovenskom preklade vôbec nevyskytuje, ale o dva riadky nižšie sa nachádza termín *junctio anorectalis* — *ritnokonečníkové spojenie*, kde už *anus* je v slovenskom znení vyjadrený.

V anatomickej nomenklatúre je „konkurencia“ pri lokalizácii, ktorá sa môže vyjadriť zhodným alebo nezhodným prívlastkom. V anatomickej nomenklatúre pôvodne existovalo nepísané pravidlo, podľa ktorého sa genitív používal, keď sa niečo nachádzalo na útvere vyjadrenom genitívom, napr. *zárez sánky* sa nachádza na sánke, a adjektívum, keď niečo smeruje, dotýka sa útvaru vyjadreného adjektívom, napr. *sánková jama* sa nenachádza na sánke, ale na spánkovej kosti a sánky sa len dotýka. V predchádzajúcich revíziách Parížskeho anatomického názvoslovía

evidentne prevláda tendencia uprednostňovať adjektíva (pozri Šimon: O zhodnom a nezhodnom prívlastku v latinskej anatomickej nomenklatúre. In: Bratislavské lekárske listy, 1993, 94, s. 334 — 336), ale zdá sa, že v TA sa genitív začína rehabilitovať (Marečková — Šimon — Červený, c. d., s. 204) a to sa čiastočne odráža aj v novom slovenskom názvosloví. Tak *tunica mucosa oris* je *sliznica úst*, *vestibulum oris* je *predsieň úst*, pôvodne bolo *ústna sliznica* a *ústna predsieň*, ale *rima oris* je *ústna štrbina* (AN-I, 23), podobne sa zmenilo *cryptae tonsillae* na *krypty mandle* a *fossulae tonsillae* na *jamky mandle* (AN-I, 27), pôvodne *mandľové krypty* a *jamôčky*. *Fundus gastricus*, *canalis gastricus* a *corpus gastricum* sú *dno*, *kanál* a *telo žalúdka* (AN-I, 30), ale zrejme tieto podstatné mená zostali s genitívom, pretože pôvodné latinské termíny boli *fundus*, *canalis* a *corpus ventriculi*. Táto tendencia však nie je celkom jednoznačná, pretože máme veľa príkladov s oboma možnosťami, t. j. aj s genitívom aj s adjektívom, napr. *septum nasi* je *nosová priehradka*, ale *vestibulum nasi* je *predsieň nosa* (AN-I, 39).

Spomeňme ešte tlačové chyby a omyly: termín *vena pontomesencephalica* je omylom preložený ako *mostíkovostrednomostíková žila* (SS, 41), správne *mostíkovostrednomozgová*. Nepochopiteľne sa niektoré kompozitá píše viackrát oddelene, napr. *dvanásnikovo podžalúdková žľaza*, *predstierkovo žalúdková tepna*, *ba dokonca dvanásnikovo podžalúdková žľazová tepna* (SS, 29 — 30). *Prípad okolo termínu močové žľazy možno vysvetliť technickým nedopatrením, vynechaním spojovníka* (AN-I, 58). *Dvakrát sa omylom priplietlo latinské slovo do slovenského ekvivalentu, hraničná brázda cordis* (SS, 11), správne *srdca*. *Latinské ovarium vôbec nie je preložené, ale ako slovenský ekvivalent sa opäť uvádza ovarium* (AN-I, 52). *Termíny tuberculum corniculatum a cuneiforme majú vymenené slovenské ekvivalenty, corniculatum je rožkovitý a cuneiforme je klinovitý* (AN-I, 42), *venae parotideae je omylom preložené ako príušnicové vetvy, správne žily* (SS, 39). *Dlhé samohlásky sú nesprávne v slovách výdutina* (AN-I, 57), *púzdrové* (AN-I, 45) a *púzdro* (SS, 21), *hoci inde je správna podoba puzdro s krátkou samohláskou*.

Záverom konštatujeme, že obe publikácie zaplňajú medzeru, ktorú sme už dlho pociťovali, ale spoluprácou s lingvistom by sa dali odstrániť mnohé spomínané nedostatky.

František Šimon

Publikáciu *Srdcocievna sústava. Anatomické názvy. Latinsko-anglicko-slovenský slovník* recenzoval aj I. Masár v *Kultúre slova*, 2002, roč. 36, č. 4, s. 231 — 234.

Kto je kto v dnešnom Novohrade

[MIHÁLY, František: *Kto je kto v Novohrade*. Praha: Vydavateľstvo Ipel' 2001. 190 s.]

Kulturológ PhDr. František Mihály, dnes učiteľ hudby na Základnej umeleckej škole v Lučenci, vydal v roku 1995 knihu *Osobnosti Novohradu*, ktorú si v podrobnej recenzii všimol aj náš časopis (porov. Ondrejovič, Slavomír: *Osobnosti Novohradu* encyklopedicky. *Kultúra slova*, 1996, roč. 30, č. 2, s. 106 — 111). Nedávno sa na knižnom trhu objavila ďalšia publikácia tohto autora venovaná osobnostiam Novohradu, tentoraz s názvom *Kto je kto v Novohrade 1999 — 2000*. Ako napovedá názov, F. Mihály do publikácie znovu zaradil (tak ako aj v predchádzajúcej encyklopedickej príručke) len žijúce osobnosti. Všimnúť si možno aj pražské vydavateľstvo Ipeľ, ktoré prácu vydalo, pomenované podľa najcharakteristickejšej rieky Novohradu.

Vzťah medzi spomínanými dvoma publikáciami by sme mohli označiť ako vzťah medzi prvým a druhým vydaním knihy. V danom prípade však treba zdôrazniť, že ide o značne upravené a predovšetkým rozšírené vydanie s novou koncepciou a s akceptovaním nových trendov v encyklopedistike (prejavuje sa to najmä v inovovanej štruktúre hesiel). Vcelku sa dá konštatovať, že aj ruka zostavovateľa tu pôsobí omnoho istejšie a skúsenejšie než v predchádzajúcej publikácii. Dôležitou črtou tohto vydania je zároveň to, že kniha vychádza paralelne vo dvoch mutáciách: v slovenčine i v maďarčine, a to napriek tomu, že v publikácii našli svoje miesto len osobnosti z územia slovenskej časti historického Novohradu. Za adekvátny preklad knihy do maďarčiny (vyšla pod názvom *Ki kicsoda Nógrádban 1999 — 2000* takisto v pražskom vydavateľstve Ipeľ) treba pochváliť M. Csúszovú.

Z úvodu sa dozvedáme, že zostavovateľ rozoslal respondentom 800 dotazníkov, z ktorých mohol potom zostaviť 559 hesiel (niektorí respondenti si publicitu neželali, iní sa neozvali vôbec). Ide o návratnosť, ktorú možno jednoznačne označiť za vysokú. Encyklopedické heslá dopĺňa aj 556 čiernobielych fotografií, pri ktorých je však zrejmé, že respondenti poslali fotografie súčasné, no mnohí považovali z nejakého dôvodu za vhodnejšie poslať fotografie staré alebo aj veľmi staré. Zostavovateľ sotva mohol mať na to väčší dosah a uverejnil to, čo prišlo. Domnievame sa však, že to encyklopédii veľmi neuškodilo. Je to napokon problém každej encyklopédie s fotografickými prílohami.

Abecedne radené heslá v publikácii F. Mihálya sú presne štruktúrované a dobre premyslené. Najprv sa v nich uvádzajú údaje o profesionálnom zameraní osobnosti, o jej živote, štúdiu, zamestnaní (zamestnaniach). Vypočítavajú sa najhlavnejšie diela, časopisy, v ktorých publikuje, študijné a pracovné cesty do zahraničia, pobyty, koncerty, filmy, výstavy a pod., pridávajú sa informácie o najvýznamnejších učiteľoch, oceneniach a funkciách, ale aj o rodinných príslušníkoch a možno tu nájsť aj adresu bydliska, elektronickú adresu a dokonca telefónne číslo príslušnej osobnosti. A napokon na konci každého hesla sa uvádza literatúra o nej. Možno si pritom všimnúť, že písanie koncoviek ženských priezvisk v záhlaví hesiel nie je jednotné. Zostavovateľ v tomto prípade rešpektoval želanie príslušných respondentiek (pôsobiacich doma i v zahraničí), resp. ich

vlastný spôsob zápisu.

Niektoré heslá majú navyše aj voľnejšie vyústenie, ktoré vychádza za zvyčajné hranice encyklopedického štýlu a ktoré by sme mohli nazvať osobnými vyznaniami osobností. V porovnaní s predchádzajúcou publikáciou sa však s týmto „prepínaním“ do súkromnejšieho a expresívnejšieho štýlu stretneme v menšom rozsahu. Sú to formulácie typu: *Vychovala päť detí, na čo je ako matka obzvlášť hrdá. — Za všetko vďaka učiteľom základnej a strednej školy v Lučenci. Za svoje najdôležitejšie životné dielo považuje svoju rodinu. — S úctou si spomína na otca, rektora spomínanej univerzity..., ktorý ho vymenoval za univerzitného profesora. — Keďže jeho rodičia zomreli vo veľmi mladom veku v druhej svetovej vojne, celý život odsudzoval ľudské násilie a agresivitu. Z toho dôvodu odsúdil aj vstup brežnevovských vojsk do ČSSR v r. 1968, na čo doplatil v podstate celým životom. — Váži si ľudí čestných a pracovitých s iskrivým zápalom proti všednosti. Veľmi sa vie tešiť z radosti iných.* Niekedy je diskutabilné, či daná informácia vôbec patrí do encyklopedického hesla: *Jeho životné zmýšľanie a konanie ovplyvnilo dlhoročné priateľstvo so spisovateľom, politikom a terajším prezidentom Rudolfom Schusterom, ako i bývalým predsedom Ústavného súdu SR Milanom Čičom. — Nebohá stará matka mala v Lučenci záhradníctvo. Tejto tradícii zostala verná aj..., ktorá na bratislavských Vianočných trhoch na Hlavnom námestí predáva spolu s vianočnými pohľadnicami aj suché kvety.* Ide tu už v danom zmysle bezpochyby o úplné prekročenie encyklopedického štýlu, no nemožno poprieť, že príslušná osobnosť sa týmito polosúkromnými vyjadreniami významne docharakterizúva.

Azda ešte viac platí povedané o životných krédach, ktoré niektorí respondenti pripojili k heslu na žiadosť zostavovateľa (väčšina oslovených však túto žiadosť neakceptovala). Načrime do týchto vyjadrení, lebo sú značne individualizované a z tohto hľadiska osobitne zaujímavé. Niektoré sú stručnejšie: *Čestnosť. — Spravodlivosť a čestnosť. — Milovať a byť milovaný. — Poznať, tvoriť, učiť. — Stávať, nie búrať! — Nezabúdať na korene. — Ži a nechaj žiť.* Väčšinu z nich však autori rozvinuli. Nájdeme tu vyjadrenia v slovenčine, ale aj v monumentálnej latinčine (*Historia est magistra vitae. — Ora et labora. — Homo sum et nihil humanum a me alienum puto*) a výnimočne i v češtine (*Za nocí nejtmašších — na slunce pamatuj*). Kréda môžu byť vlastné i prevzaté od iných autorov (Goethe, Exupery, Bradbury, Štefánik, Buonarotti, Mahen a i.). Niekoľko príkladov: *Keď pracujem, koľko vládzem a ako najlepšie viem, ani negatívne hodnotenie mojej práce, ani neúspech v práci ma netrápi. — Ži a rob tak, aby si na teba po tvojom odchode všetci iba v dobrom spomínali. — Žiť pozitívne a môcť dávať až do konca. — Rob všetko tak, aby z toho mali radosť aj iní. — Poctivou prácou a vytrvalým cieľavedomým predsavzatím najďalej zájdeš. — Nad nižším sa nepovyšuj, pred vyšším sa neponižuj. — Bez vízie niet budúcnosti. — Nikdy sa nezdávať dobrej myšlienky, pozitívne myslieť, mať ľudí rád. — Byť užitočný, odovzdať všetky schopnosti a sily ľuďom na to odkázaným. — Dobre vidíme iba srdcom, to hlavné je očiam neviditeľné. — Pri životných úspechoch i ťažkostiach byť stále sám sebou. — Čestne pracovať a správne žiť. —*

Človek dokáže oveľa viac, ako si myslí, za predpokladu, že má vytvorené harmonické prostredie v rodine a v práci. — Nijaký cieľ sa nedá dosiahnuť ľahko a rýchlo. — Pokúsiť sa prežiť život tak, aby sa človek nemusel za seba nikdy hanbiť. — Akoukoľvek úlohou ťa život poverí, vždy sa snaž o to, aby to bola úloha hlavná. — Nariekaním kameň z cesty neodvalíš. — Nezabúdať na svoje korene. — Dokonalosť sa dosahuje maličkosťami, ale dokonalosť nie je maličkosť. — Snaž sa vždy konať tak, ako by si bol na obrovskom javisku — pozorovaný zo všetkých strán. — Kritizovať a hodnotiť iných môžu len ľudia s vysokými nárokmi na seba. — Byť skromný, trpezlivý, tvorivý, tolerantný a vždy hovoriť pravdu. — Európa bez hraníc, šťastní a slobodní ľudia, žijúci v mieri zhode a porozumení.

Niektoré ďalšie kréda miera na konkrétnejšiu oblasť spoločenského i duchovného života: *Nezáleží na tom, akým jazykom rozprávame, však všetci žijeme pod jednou oblohou, pod rovnakými hviezdami a tým istým mesiacom. — Pomáhať chudobným, bohatí si aj sami pomôžu. — Teš sa zo života a miluj bližneho svojho. — Pokora a láska k ľuďom. — Verím, že náš obdivuhodný svet je Božím stvorením. — Najkrajšia vec: byť v Božej prítomnosti. — Žiť sa musí — nech svieti Božie svetlo ľuďom dobrej vôle. — Len silnejší, rýchlejší a obratnejší môže vyhrávať. — A ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem. — Snažiť sa podchytiť mladých ľudí, aby sa venovali krásnemu športu — kulturistike. — Každý deň, ktorý venujem po tridsiatke športu, mladnem. — Niet nič krajšie, ako žiť s mladými ľuďmi, pracovať s nimi a formovať ich. — Daj všetky sily pre to, aby vládol zákon, nie ľudia a peniaze! — Umenie bez politiky a politizovania, nech v ňom má miesto ľudskosť, citlivosť a pravda. — Čím dlhšie človek tvorí umenie, tým viac sa v ňom musí zdokonaľovať. — Máme umenie, aby sme nezomreli na pravdu. — Písmo je zrkadlo duše, do ktorého vidí len grafológ.*

V publikácii našlo svoje miesto aj niekoľko súčasných jazykovedcov. Môžeme sa z nej dozvedieť, že z Novohradu pochádza desať profesionálnych jazykovedcov, ktorí dnes pôsobia v jazykovednom výskume na Slovensku. Traja sa narodili v Lučenci (Pavol Žigo, István Lanstyák, Slavomír Ondrejovič), traja v Poltári (Gabriel Altmann, Janka Klincková, Marta Pančíková) a po jednom v Málinci (Ján Findra), v Haliči (Gejza Horák), vo Veľkej Suchej, dnes Hrnčiarska Ves (Eugen Jóna) a vo Fiľakove (Jenő Gál). V tejto súvislosti sa azda hodí spomenúť aj troch jazykovedcov z nedávnej minulosti, pochádzajúcich z Novohradu, ktorých však už encyklopédia zachytiť nemohla. Sú to: Milan Urbančok (nar. v Turičkach, 1928 — 1981), Richard Schnek (nar. v Málinci, 1923 — 1998) a Ján Matejčík (nar. v Lupoči, 1933 — 1997). O ďalších jazykovedných aktivitách sa dozvedáme aj z niektorých ďalších hesiel.

F. Mihály dokázal aj týmto svojim posledným dielom, že je naozaj skúseným biografom a encyklopedistom. Veď vlastne už od roku 1989 vedie seriál *Osobnosti Novohradu* v Novohradských novinách a v iných periodikách, kde interviewoval stovky novohradských rodákov. Novohrad je prostredníctvom osobností aj jeho zásluhou azda najlepšie zmapovaným regiónom Slovenska.

Slavomír Ondrejovič

Tvary a tváre frazém v slovenčine

[MLACEK Jozef: *Tvary a tváre frazém v slovenčine*. Bratislava: Stimul 2001. 170 s.]

Jozef Mlacek, profesor Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, po vydaní prác *Zo syntaxe frazeologických jednotiek* (1972), *Slovenská frazeológia* (1977, 1984), kolektívnej práce *Frazeologická terminológia* (1995) a nespočetného množstva štúdií a príspevkov pokračuje vo výskume frazeológie, tohto zaujímavého odvetvia jazykovedy. Výsledkom jeho najnovšieho výskumu je práca *Tvary a tváre frazém v slovenčine*. Venuje v nej pozornosť konštrukčnej podobe frazém v slovenčine a podobám frazém, ako sú stvárnené v texte.

V prvej časti práce skúma konštrukčné či stavebné typy slovenských frazém. V prvom rade tu vyčleňuje frazeologické konštrukcie, teda frazémy so stavbou syntagmy. Širokú skupinu tvoria jednotky so stavbou koordinatívnej syntagmy typu *vo dne v noci* a determinatívnej syntagmy typu *modrý pondelok*. Patria sem aj ustálené prirovnania typu *pyšný ako páv*.

Najpočetnejšiu skupinu tvoria slovesné frazémy. Označujú sa aj termínom frazeologické zvraty, napr. *robiť drahoty*, *ísť svojou cestou*.

Autor ďalej podrobne analyzuje frazémy so stavbou vety alebo súvetia. Najprv si všíma frazémy so stavbou jednoduchej vety typu *trafila kosa na kameň*, potom frazémy so stavbou súvetia, ako *Kto počtuje, ten gazduje*. V rámci týchto dvoch typov sa vydeľujú podtypy, ktoré postupne analyzuje.

Minimálne frazémy typu *do chlapa, ani za svet* predstavujú podľa zloženia výrazne diferencovanú skupinu. Preberajú sa jednotlivé podtypy podľa zastúpenia slovných druhov.

Subfrazémy sú svojím zložením ešte menšie ako minimálne frazémy. V ich zložení sú iba pôvodne neplnovýznamové slová. Typ *len aby, až-až* možno chápať ako dolnú hranicu frazeológie.

V piatej skupine sú jednoslovné frazémy typu *zotrieť* (niekoho), *prihrať* (niekomu niečo), ktoré sa označujú aj ako fráзовé slovesá. Oproti bežnému významu je pri nich zreteľný sémantický posun.

Poslednú skupinu predstavujú frazeologizované konštrukcie typu *ako číta, tak číta* alebo *riaditeľ sem, riaditeľ tam*. Prejavujú isté špecifické podmienky spájateľnosti, majú tautologické prvky v konštrukcii a sémantickú transpozíciu.

Druhú časť práce autor nazval *O tvárach alebo spôsoboch realizácie frazém v texte*. Skúma v nej, aké podoby môže mať tá istá frazéma v kontexte. Sleduje zmeravené, resp. petrifikované podoby frazém, a to jednotky s nesyntaxmatickou stavbou ako petrifikované podoby minimálnych frazém typu *od nepamäti* — *od nepamäti sveta*, petrifikované podoby subfrazém typu *ved' hej* —

nuž ved' hej, petrifikované podoby s vetnou a súvetnou stavbou: *Aká matka, taká Katka*, a staršie podoby *Aká matka, taká Katka, taká celá čeliadka*. Ďalej sa uvádzajú varianty a od nich odvodené dispozičné podoby, najprv jednoduché varianty frazém — morfológické typu: *spustiť kotvu* — *spustiť kotvy*, potom syntaktické — pozičné: *príťahovať opasok* alebo *opasok príťahovať*, ďalej transformačné: *kuť železo za horúca* — *kuť železo, kým je horúce*, lexikálne typu: *mať cmar* — *srvátku v žilách, vytiahnuť nohy* — *päty z domu, ľahké futro* — *futierko*.

Poslednú skupinu tvoria aktualizácie a od nich odvodené realizácie frazém, ktoré sú nadstavbové a deštruktívne. Uvádzajú sa tu príklady z poézie a tlače. Napr. *A zem sa stráca spod nôh* (Turčány), *v zdravej fľaši zdravý duch* (Ondruš). V ďalšom sa uvádzajú aj iné typy.

Práca J. Mlacka podáva prehĺbenú analýzu tradičných frazém so syntagmatickou a vetnou stavbou a minimálnych frazém, subfrazém, jednoslovných frazém a frazeologizovaných konštrukcií. Je najkompletnejším obrazom o tvarovej rozmanitosti typov frazeologického fondu slovenčiny. Autorovi sa podarilo adekvátnejšie vymedziť vzťahy medzi konštrukčnými typmi, medzi jednotlivými realizačnými podobami a medzi konštrukčnými a realizačnými formami frazém.

J. Mlackovi patrí uznanie, že skompletizoval všetky doterajšie poznatky o frazeológii.

Konštantín Palkovič

SPYTOVALI STE SA

Akú podobu má ženské priezvisko od mužského priezviska Adamove? — N. Adamove z Dolnej Strehovej: „Moja matka má v dokladoch priezvisko zapísané v podobe *Adamová*, ale mojej sestre priezvisko zapísali v podobe *Adamove*. Ktorá podoba ženského priezviska od mužského priezviska *Adamove* je v slovenčine správna?“

Priezviská typu *Adamove* (napr. *Števo*, *Belove*, *Janove*, *Mišove*, *Miškove*) sú pôvodne rodinné privlastňovacie prídavné mená podobne ako priezviská typu *Balažovie*, *Miškeje*, *Krnáče*. Mužské priezviská typu *Adamove* sa neskloňujú (od *Norberta Adamove*, s *Norbertom Adamove*, s *Matejom Števo*). Od mužských priezvisk typu *Miškeje* a *Krnáče* sa podľa kapitoly Prehľad tvorenia ženských priezvisk uvedenej v Pravidlách slovenského pravopisu z r. 2000 (s. 128) ženské priezviská tvoria príponou *-ová* alebo zostávajú bez tejto prípony, napr. *Miškejeová* i *Miškeje*, *Krnáčeová* i *Krnáče*. Priezviská typu *Balažovie* sa podľa citovaného prehľadu neprechyľujú, t. j. aj v ženskom rode zostávajú bez prípony *-ová*, napr. *Anna Balažovie*. Problematiku tvorenia ženských priezvisk od mužských priezvisk typu *Adamove* Pravidlá slovenského pravopisu neriešia. V jazykovej praxi sa však vyskytujú prípady, že priezviská tohto typu sa neprechyľujú, ale aj prípady, že sa ženské priezvisko utvorí príponou *-ová* po vynechaní prípony *-ove* z mužského priezviska, ako

to potvrdzuje aj prípad používania ženského priezviska v rodine pisateľa listu. V praxi sa možno stretnúť aj s tým, že sa príponou *-ová* tvoria ženské priezviská od mužských priezvisk typu *Miškeje* po vynechaní koncového *-e* (porov. aj telefónny zoznam, kde sa uvádza napr. priezvisko *Miškejová*).

Od mužských priezvisk typu *Adamove* môže ženské priezvisko zostať bez prechýľovacej prípony *-ová*, teda v podobe *Adamove*, napr. *Mária Adamove*, ale môže sa používať aj s prechýľovacou príponou *-ová* po vynechaní prípony *-ove* z mužského priezviska, teda v podobe *Adamová*. Malo by zostať na rozhodnutí nositeľky ženského priezviska, ktorú podobu bude používať, či bez prechýľovacej prípony *-ová*, alebo s touto prechýľovacou príponou. Pravda, toto rozhodnutie sa musí aj oficiálne zachytiť v matrike. V tejto súvislosti však treba ešte doplniť, že podoba priezviska *Adamove*, ak sa používa aj v ženskom rode, nesignalizuje, že ide o ženu, čo môže niekedy spôsobiť isté problémy v dorozumívaní. Preto takáto podoba ženského priezviska by sa mala vždy používať spolu s krstným menom.

Matej Považaj

Z NOVÝCH VÝRAZOV

Nové výrazy (40)

mobilovať nedok. (lat.) hovor. dorozumievať sa pomocou mobilného telefónu: *Počas pádlovania ešte stíha aj mobilovať*. — *Na sústredku sa mobilovalo takmer nepretržite*. (TLAČ)

Základom nového slovesa *mobilovať* je podstatné meno *mobil* ako jednoslovné pomenovanie mobilného telefónu. Slovesom *mobilovať* sa pomenúva činnosť dorozumievania prostredníctvom tohto novodobého druhu média, a to vzhľadom na možnosti mobilnej komunikácie nielen zvukom, ale aj písmom a obrazom. Sloveso *mobilovať*, tak ako ostatné slová so základom *mobil-*, odvodzujeme od latinského slova *mobilis* — pohyblivý (mobilný telefón = prenosný telefón). Kým pri slove *mobil* sa jeho hovorovosť už oslabila a v súčasnosti pôsobí neutrálne, sloveso *mobilovať* si zachováva zreteľnú príznakovosť, typickú pre hovorovú vrstvu jazyka.

mobilovanie gen. -ia, stred. (lat.) hovor. dorozumievanie pomocou mobilného telefónu: *Iste ste už počuli, ako niekto hlasným mobilovaním rušil svoje okolie*. (ROZHLAS) — *Maroš hľadá ju na mobilovanie*. — *Erika hľadá jeho na mobilovanie*. (INTERNET)

Slovesné podstatné meno *mobilovanie* je tvarom slovesa *mobilovať* utvoreným príponou *-nie*.

monoklimatický príd. (gr. + gr.) majúci charakter rovnorodého klimatického prostredia,

rovnorodých klimatických podmienok; v spojení **monoklimatická chladnička** chladnička iba na chladenie, bez mraziaceho boxu: *Chcela by som poradiť s výberom monoklimatickej chladničky s objemom okolo 250 l. — Homogénne chladenie zabezpečuje v celom priestore chladničky rovnakú teplotu, jednu homogénnu alebo monoklimatickú zónu. — Sú k dispozícii rôzne modely s mraziacim priestorom i bez neho — monoklimatický typ.* (TLAČ)

V reklamných letákoch ponúkajúcich elektrospotrebiče sa pri niektorých chladničkách medzi parametrami uvádza údaj *monoklimatická*. V časti takejto tlače, resp. v časopisoch o bývaní približujúcich typy a funkcie súčasných chladničiek sa možno dozvedieť, že monoklimatická chladnička je chladnička, ktorá nemá mraziacu časť. Slovo *monoklimatický* najnovšie slovníky cudzích slov zatiaľ nezaznamenávajú. Toto slovo môžeme zaradiť medzi zložené prídavné mená s prvou (gréckou) časťou *mono-*, ktorá má význam „jeden, jediný, jedno-“, napr. *monofonický* (jednohlasný), *monominerálny* (obsahujúci ako hlavnú zložku iba jeden nerastný druh), *monovalentný* (jednomocný), *monofunkčný* (jednouúčelový). Ide napospol o odborné slová, ktorých obe časti bývajú cudzieho pôvodu. Druhú časť zloženého prídavného mena *monoklimatický* tvorí adjektívum *klimatický* odvodené od podstatného mena *klíma* (z gréckeho *klíma* — sklon Slnka k Zemi), teda podnebie, v prenesenom význame aj prostredie, ovzdušie. Ako ukazujú doklady, spájatelnosť prídavného mena *monoklimatický* je v súčasnosti zúžená na podstatné meno *chladnička* (*monoklimatická chladnička*), resp. registrujeme aj spojenia *monoklimatický typ*, *monoklimatická zóna* vždy v súvislosti s chladničkou. Ak vychádzame z významu slova *klimatický* „súvisiaci s klímou“, t. j. majúci ráz určitých teplotných, vlhkostných atď. vlastností, slovo *monoklimatický* by sme mohli vo všeobecnosti charakterizovať ako „majúci charakter rovnorodého klimatického prostredia“, vo vzťahu k chladničke ako „majúci rovnorodý chladiaci systém“.

predfilm gen. -u, muž. (angl.) krátky film, ktorý sa premieta ako úvodný film k hlavnému filmu: *Keďže ako súčasť projekcie Wendersovho filmu sa ako predfilm uvádza krátka animovaná snímka Martina Snopeka Každodenná paša, pár slov na úvod divákovi povedal aj Martin Snopek. — Krátkometrážne filmy sú obchádzanou a zabúdanou súčasťou kinematografie najmä od čias, keď prestali byť (v role predfilmu) bežnou súčasťou filmového predstavenia v každom kine.* (TLAČ)

Slovo *predfilm* nie je nové z hľadiska obsahu, ale z hľadiska formy. Je to nové označenie pre krátky (dokumentárny, animovaný alebo hraný) film, ktorý sa premieta na začiatku filmového predstavenia pred hlavným filmom. Slovo *predfilm* je utvorené analogicky podľa slova *predkapela*. Predkapela je názov hudobnej skupiny, ktorá vystupuje na začiatku koncertu populárnej skupiny alebo speváckej hviezdy a tak jej pripravuje pôdu, naladujú divákov na jej vystúpenie (porov. Kultúra slova, 1997, roč. 31, č. 1, s. 53). Predpona *pred-* sa tu uplatňuje v časovom význame, podstatné meno *film* je prevzaté z angličtiny (pôvodný význam „blana“, neskôr označenie celuloidového pásu so svetlomitlivou vrstvou).

uvádzací príd. súvisiaci s uvedením výrobku (produktu, služieb) na trh: *Základy programovania pre budúcich programátorov — uvádzacia cena 1890 Sk (cena po ukončení akcie 2990 Sk). — Pre zákazníkov, ktorí prejavia záujem o kúpu produktu v období od 1. 10. 2002 do 30. 11. 2002, je pripravená uvádzacia zľava 20 % z ceny. — V rámci uvádzacej akcie si môžu zákazníci štandardných mesačných programov aktivovať službu Mobilvizia do konca roka bez poplatkov. — Spolupráca spoločnosti Globtel a Mega & Loman sa týkala uvádzacej kampane na službu Data Internet pre Globtel GSM.*

Medzi jednotlivými voľnými i lexikalizovanými spojeniami s prídavným menom *uvádzací* sa pravidelne vyskytujú slovné spojenia ako *uvádzacia cena, uvádzacia zľava, uvádzacia akcia, uvádzacia kampaň, uvádzacia reklama* atď. Tieto spojenia odrážajú našu ponovembrovú realitu charakterizovanú revitalizovaným postavením trhu. Prídavné meno *uvádzací* v daných spojeniach špecifikuje význam slovesa *uvádzať* „zavádzať; predstavovať, predvádzať“, dávajúc ho do vzťahu k trhu. Voľná tvorba cien umožňuje výrobcovi a predajcovi uvádzať nové výrobky na trh za nižšiu cenu, než za akú sa predávajú neskôr (najmä po ich uchytení na trhu). Na pomenovanie takejto ceny sa zaužíval výraz *uvádzacia cena, resp. uvádzacia zľava*. Uvádzacia cena (zľava) je znížená cena výrobku (ale aj služieb) pri jeho uvedení na trh. Táto zľava je časovo obmedzená. Pojem *uvádzacia (reklamná) kampaň, resp. uvádzacia reklama* možno vysvetliť ako propagáciu nového produktu, ktorej cieľom je oboznámiť potenciálnych zákazníkov s jeho vlastnosťami, funkciami, presvedčiť o jeho kvalitách, potrebe a vzbudiť oň záujem vedúci k jeho kúpe.

Silvia Duchková

Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (13)

euro- (VM) prvá časť zložených slov s významom

1. i **eur-**, **europo-** európsky, týkajúci sa Európy, napr. **euoregión, Eurázia, europocentristický**
2. týkajúci sa Európskej únie, napr. **euroadministratíva, europoslanec, euroskeptik**
3. eurový, týkajúci sa eura, spoločnej meny Európskej únie, napr. **europeniaze, euroúčet, eurozóna**

euro eura eur s. (umelé slovo) spoločná mena a platidlo Európskej únie (členských štátov Európskej menovej únie): *papierové eurá; zaviesť euro; kurz koruny k euru; oslabenie eura; platiť eurami; účet v eurách, dostať 100 eur*

euroadministratíva [-n-at-] -vy ž. (VM + lat.) administratívne orgány Európskej únie:
financovať euroadministratívu; prvý muž euroadministratívy

euro-africký -ká -ké príd. (VM) týkajúci sa Európy, Európskej únie a Afriky, európsky a africký: *euro-africká rely; euro-africká zóna, skupina (v tenise); euro-africký samit; euro-africké ekonomické vzťahy*

euroamerický -ká -ké príd. (VM) súvisiaci so (západnou) Európou a Severnou Amerikou súčasne (najmä civilizačne); typický pre tento priestor; európsky aj americký: *typický euroamerický divák; významný predstaviteľ euroamerickej kultúry; odpor proti euroamerickému civilizačnému znásilňovaniu Pd 1996*

euro-americký, európsko-americký -ká -ké príd. (VM) týkajúci sa Európy, Európskej únie a Spojených štátov amerických; majúci znaky Európy i Spojených štátov amerických, európsky a americký: *euro-americké vzťahy; euro-americký kongres; európsko-americká solidarita; Londýn je originálny — európsko-americký NO 2001; európsko-americká technologická civilizácia LT 1991*

euroatlantický [-nt-] -ká -ké príd. (VM)

1. týkajúci sa spoločného priestoru severnej pologule obmývaného Atlantickým oceánom; európsky aj atlantický, severoamerický: *euroatlantický región; euroatlantický civilizačný priestor; udržať trvalý mier v celej euroatlantickej oblasti*

2. týkajúci sa Severoatlantickej aliancie: *euroatlantická orientácia, integrácia; euroatlantické začlenenie Slovenska; euroatlantické partnerstvo, spojenectvo; integrovať sa do euroatlantických štruktúr*

euro-ázijský -ká -ké príd. (VM) týkajúci sa Európy, Európskej únie a Ázie, európsky a ázijský: *euro-ázijský samit; euro-ázijské Turecko; rastie euro-ázijský dopravný trh*

eurobankovka -ky -viek ž. (VM + tal.) papierový peniaz, bankovka spoločnej európskej meny, eura: *najvyššia, falošná eurobankovka; zavedenie nových eurobankoviek; používať eurobankovky; vyberať eurobankovky z bankomatov*

eurobyrokracia -ie ž. (VM + fr. + gr.) pejor. úradnícky aparát Európskej únie: *bruselská eurobyrokracia; rozhodnutie eurobyrokracie; rast eurobyrokracie*

eurobyrokrat -ta pl. N -ti m. (VM + fr. + gr.) pejor. úradník administratívneho aparátu Európskej únie: *bruselskí eurobyrokrati*; *zazlievať eurobyrokratom z Bruselu neznalosť zemepisu* Pd 1997

eurocent -ta/-tu obyč. pl. *eurocenty* pl. I -tmi m. (VM + lat.) čiastková peňažná jednotka, stotina eura; minca tejto hodnoty: *desať eurocentov*

eurocentricky, europocentricky prísl. (VM + lat.) z hľadiska eurocentrizmu, nadržanosti Európana, Európy (v hodnotení histórie, vedy, kultúry a pod.): *práca z histórie napísaná eurocentricky*

eurocentrický, europocentrický, europocentristický [-st-] -ká -ké príd. (VM + lat.) neprímerane zameraný na Európu, na Európanov, najmä na ich vplyv v histórii a v kultúre; ignorujúci realitu a hodnoty iných regiónov sveta; založený na eurocentrizme, na európskej nadržanosti: *autoritatívny eurocentrický postoj; eurocentrický pohľad na svet* NS 2001; *europocentristické delenie národov*

eurocentrismus, europocentrismus -mu m. (VM + lat.) koncepcia neprímerane zdôrazňujúca význam Európy, Európanov, presadzujúca ich hodnotovú nadržanosť a rozhodujúce postavenie vo vede, vo filozofii, v umení a pod.: *pyšný civilizačný europocentrismus; kultúrny europocentrismus; odmietanie eurocentrizmu; znášať dôsledky eurocentrizmu; Náš europocentrismus je daný aj tým, kde sme a kam smerujeme.* NS 1995

eurodaň -ne -ní ž. (prvá časť VM) daň z pridanej hodnoty odvádzaná členskými štátmi Európskej únie, zdroj príjmov Európskej únie: *zaviest' eurodaň* STV 1996

eurodiplomacia [-d-] -ie ž. (VM + fr.) diplomacia Európskej únie: *šéfovať eurodiplomacii*

eurodotácia -ie obyč. pl. *eurodotácie* G -íí D -iám L -iách ž. (VM + lat.) dotácie poskytované Európskou úniou: *vysoké, nízke eurodotácie; výška priamych eurodotácií pre Slovensko*

euroegoizmus -mu m. (VM + lat.) publ. myslenie a konanie zamerané iba na prospech krajín Európy, Európskej únie: *prejavy euroegoizmu; nárast euroegoizmu vo vzťahu k tretím krajinám; nebezpečný euroegoizmus* Pd 1999

eurofil -la pl. N -li/-lovia m. (VM + gr.) kto schvaľuje, podporuje európsku integráciu: *pozícia eurofila; názorové rozdiely eurofilov a euroskeptikov; neohrozený eurofil s federalistickými názormi* Pd 2002

eurofóbia -ie pl. G -íí D -iám L -iách ž. (VM + gr.) nedôvera k európskej integrácii; obava, strach zo začlenenia do Európskej únie: *rastúca eurofóbia; europesimizmus prerastajúci do eurofóbie; predstierať eurofóbiu* Pd

eurofond -du pl. N -dy I -dmi m. (VM + fr.) fond Európskej únie pre kandidátske krajiny, budúcich členov Európskej únie: *prerozdelenie eurofondov; narábať s eurofondmi*

eurogrant -tu pl. N -ty I -tmi m. (VM + lat.) grant, financie poskytované Európskou úniou: *prideliť eurogrant*

eurointegrácia [-t-] -ie ž. (VM + lat.) integrácia, začleňovanie do európskych zoskupení, európska integrácia: *právna eurointegrácia; otázky eurointegrácie* Pd 2001

eurointegračný [-t-] -ná -né príd. (VM + lat.) súvisiaci s integráciou do Európskej únie: *eurointegračný proces; eurointegračná spolupráca, politika; eurointegračné zákony, záväzky; posudzovanie eurointegračného úsilia*

eurokalkulačka -ky -čiek ž. (VM + lat.) vrecková kalkulačka na prepočítavanie národnej meny na euro; počítačový program s takouto funkciou: *kurzové eurokalkulačky; stiahnuť si z internetu eurokalkulačku*

eurokarta -ty -riet ž. (VM + tal.) medzinárodná platobná karta: *majiteľ, držiteľ eurokarty; vydávať eurokarty; platiť eurokartou*

eurokomisár -ra pl. N -ri m. (VM + lat.) vysoký úradník Európskej komisie (v rámci Európskej únie) zodpovedný za určitú oblasť, európsky komisár: *protimonopolný eurokomisár; výmena eurokomisárov*

eurokrat -ta pl. N -ti m. (VM + gr.) úradník riadiaceho aparátu Európskej únie a Severoatlantickej aliancie; stúpenec vlády európskych administratívnych štruktúr nad európskymi štátmi, združenými v Európskej únii a Severoatlantickej aliancii: *priestory pre budúcich eurokratov; nejaký eurokrat nám blahosklonne niečo pridelí* Inet

euroliga -gy -líg ž. (VM + tal.) nadnárodná majstrovská súťaž najlepších európskych klubov, európska liga: *basketbalová euroliga; nováčik euroligy; postúpiť do ďalšieho kola euroligy; ťažký súper v eurolige*

euroligový -vá -vé príd. (VM + tal.) súvisiaci s euroligou, s európskou ligou: *euroligový triumf; euroligový víťaz; euroligové súboje; slabý euroligový výkon*

euromena -ny -mien ž. (prvá časť VM)

1. peňaž. obyč. pl. *euromeny* meny uložené v bankách v iných krajinách, ako je krajina, v ktorej sa príslušná mena emitovala (eurodoláre, eurolibry, eurojeny a pod.): *pôžičky v euromenách; trh euromien*

2. iba sg. spoločná mena Európskej únie (členských štátov Európskej menovej únie), euro: *nová, jednotná euromena; zavádzanie, používanie euromeny; mince euromeny; lízing v euromene; odmietat' euromenu; bankomaty s euromenou*

euromenový -vá -vé príd. (prvá časť VM) vzťahujúci sa na euromenu: *euromenový trh; euromenové operácie, vklady*

eurominca -ce -cí ž. (VM + nem. < lat.) kovové platidlo, minca spoločnej európskej meny: *vydať euromince; hodnota euromincí; návrh na nové euromince*

euronorma -my -riem ž. (VM + lat.) norma platná v Európskej únii, európska norma: *platnosť euronormy; akceptovať euronormy; preberanie euronoriem do legislatívy; výrobok je kompatibilný s euronormami Pd 1992*

euroobčan -na pl. N -nia m. (prvá časť VM) publ. občan zjednotenej integrovanej Európy: *cítiť sa ako euroobčan; hlásiť sa za euroobčanov; Prv ako sa staneme plnoprávnymi euroobčanmi, nepochybne prichodí prekonať dôležitý medzistupeň. LT 1996*

eurookno -na -kien s. (prvá časť VM) okno zhotovené z kvalitných materiálov modernou technológiou (prv vyrábané len v západnej Európe): *výroba, ponuka eurookien*

eurooptimista [-pt-] -tu pl. N -ti m. (VM + lat.) kto má pozitívny postoj k európskej integrácii a budovaniu celoeurópskeho spoločenstva, Európskej únie, stúpenec eurooptimizmu; syn. eurofil; op. europesimista: *patriť k eurooptimistom; konfrontácia medzi euroskeptikmi a eurooptimistami;*

porážka **eurooptimistov** v talianskom kabinete; **Eurooptimista** sa nadšene hrnie do Európskej únie.
DF 2000

eurooptimistický [-t-t-] -ká -ké príd. (VM + lat.) vyjadrujúci pozitívny postoj k európskej integrácii a budovaniu celoeurópskeho spoločenstva, Európskej únie; op. europesimistický: **eurooptimistický názor**; **eurooptimistická reportáž**

eurooptimizmus [-t-] -mu m. (VM + lat.) pozitívny postoj k európskej integrácii a budovaniu celoeurópskeho spoločenstva, Európskej únie; op. europesimizmus: **predstaviteľ eurooptimizmu**; **mať, nemať dôvody na eurooptimizmus**; **Z krajiny sa nesmie vytrácať eurooptimizmus**. SRo 1995

Európa -py ž. (podľa mena dcéry fénického kráľa Agénora, milenky boha Dia)

1. svetadiel na severnej pologuli, súčasť kontinentu Eurázie; krajiny tohto svetadiela: **územie, podnebie Európy**; **hranice medzi Európou a Áziou**; **stredoveká, povojnová Európa**; **bezzadrová Európa**; **stredná Európa**; **západná Európa** demokratické štáty západnej časti kontinentu s vyspelou ekonomikou; **východná Európa** štáty strednej a východnej časti kontinentu, ktoré boli súčasťou komunistického bloku; **kontinentálna Európa** európsky svetadiel bez Veľkej Británie; **celá Európa protestovala** obyvateľstvo v európskych krajinách; **cestovať po Európe**; **patríť k Európe** hlásiť sa k civilizačným a kultúrnym hodnotám vyspelých krajín tohto kontinentu; publ. **vyhrať Európu** európsku súťaž; **obliecť si tričko Európy** hrať za výber európskych hráčov; polit. **Rada Európy** medzinárodná medzivládna organizácia, najvyšší neoficiálny orgán európskej politickej spolupráce zastúpený prezidentmi a predsedami vlád (so sídlom v Štrasburgu)

2. publ. spoločenstvo európskych krajín zoskupených v Európskej únii: **vstup do Európy**; **Európa hodnotí tieto javy inak**. Pd 1997; **Dnes má Európa hlavné mesto v Bruseli** Inet; **cesta do Európy** a) začlenenie sa medzi demokratické európske krajiny b) začlenenie sa do európskych zoskupení, štruktúr

◇ lexik. spoj. **Rádio Slobodná Európa** rozhlasová stanica, medzinárodné americké vysielanie do zahraničia, ktoré v minulosti suplovalo cenzurované spravodajské vysielanie štátov socialistického bloku

Európan -na pl. N -nia m. (VM) obyvateľ Európy; nositeľ spoločných kultúrnych znakov európskej civilizácie a kultúry; človek vedomý si európskej príslušnosti: **sebavedomý, moderný Európan**; **vyloadenie prvých Európanov v Austrálii**; **koľko minie priemerný Európan na kultúru**; **Netvárame sa, že by sme o predstavy Európanov stáli**. Pd 1998 obyvateľov z členských krajín EÚ;

Európanka -ky -niek ž.

europanizovať sa [-n-] -zuje sa -zujú sa -zuj sa! -zoval sa -zujúc sa -zujúci -zovanie nedok. i dok. (VM) osvojovať si, osvojiť si spôsob zmýšľania a konania Európanov; nadobúdať, nadobudnúť európsky ráz; syn. europeizovať sa: *snaha europanizovať sa; Nemohli sme sa neeuropanizovať, keď sme žili v srdci Európy*. Smrek; *Domorodci [Angolčania] sa europanizujú a amerikanizujú*. Inet

európanstvo -va s. (VM) typické hodnoty európskej civilizácie, kultúry; vedomie spolupatričnosti k hodnotám Európy, Európskej únie; európska identita: *duchovné európanstvo; povojnové európanstvo; idey, ideály, atribúty európanstva; chápanie európanstva; prihlásiť sa k európanstvu; boj medzi európanstvom a ázijskosťou v Turecku* KŽ 1965; *Líšil sa od nich duševne, názorovo, skúsenosťami, európanstvom*. Zván; *Budú to skúšky z európanstva*. NS 1995

europarlament -tu m. (VM + angl. < fr.) kontrolný a poradný parlamentný orgán Európskej únie, Európsky parlament: *europarlament zamietol pozmeňovací návrh; súhlas, vplyv europarlamentu; dostať sa do europarlamentu; rokovanie v europarlamente*

europeizácia -ie ž. (VM)

1. šírenie al. preberanie, prijímanie európskej civilizácie, kultúry: *europeizácia moslimského obyvateľstva*

2. publ. postupné začleňovanie stredoeurópskych a východoeurópskych krajín do štruktúr Európskej únie: *rôzny stupeň europeizácie postkomunistických krajín; europeizácia vzdelávania smerovanie k nadnárodnej koordinácii vzdelávania v európskych krajinách*

europeizačný -ná -né príd. (VM)

1. šíriaci al. preberajúci európsku kultúru a hodnoty: *europeizačný tlak*

2. súvisiaci s europeizáciou, začleňovaním do štruktúr Európskej únie: *europeizačné snahy; europeizačné úsilie; posilniť europeizačné iniciatívy*

europeizmus -mu pl. N -my m. (VM)

1. iba sg. zdôrazňovanie európskej spolupatričnosti a európskej integrácie: *prejav premiéra bol manifestom europeizmu*

2. jazykový prvok spoločný väčšine európskych jazykov: *mnohé frazeologizmy patria medzi europeizmy*

europeizovať -zuje -zujú -zuj! -zoval -zujúc -zujúci -zovaný -zovanie nedok. i dok. (VM) (koho, čo) dodávať, dodať európsky ráz, prispôbovať, prispôbiť európskemu spôsobu života;

syn. poeurópcovať, poeurópciť: *Štúrovci europeizovali Slovensko. Matuška; Vzdelávací systém je príliš europeizujúci.* NS 1996

europeizovať sa -zuje sa -zujú sa -zuj sa! -zoval sa -zujúc sa -zujúci sa -zovanie sa nedok. i dok. (VM) osvojovať si, osvojiť si spôsob zmýšľania a konania Európanov; prispôsobovať sa, prispôbiť sa politicky, kultúrne európskemu vzoru; nadobúdať, nadobudnúť európsky ráz; syn. europeanizovať sa: *V minulom storočí sa v Číne prebudila potreba europeizovať sa.* KŽ 1967; *Intelektuálny svet sa chce europeizovať.* Smrek

europeniaze -ňazi m. pomn. (prvá časť VM) platidlo v Európskej únii (v členských štátoch Európskej menovej únie): *jednotné europeniaze; pozastaviť europeniaze; Europeniaze prinesú našim podnikateľom i občanom väčšiu mieru stability.* NS 1998

europeňazný -ná -né príd. (prvá časť VM) týkajúci sa europeňazi: *europeňazný trh*

europesimista -tu pl. N -ti m. (VM + lat.) kto má pesimistický postoj k európskej integrácii a budovaniu celoeurópskeho spoločenstva, k Európskej únii, stúpenec europesimizmu; op. eurooptimista: *kabinet sa rozdelil na eurooptimistov a europesimistov*

europesimistický [-t-] -ká -ké príd. (VM + lat.) majúci pesimistický postoj k európskej integrácii a budovaniu celoeurópskeho spoločenstva; svedčiaci o europesimizme; op. eurooptimistický: *prevaha europesimistických ministrov, europesimistické nálady*

europoslanec -nca pl. N -nci m. (prvá časť VM) poslanec Európskeho parlamentu: *vol'by europoslancov; delegácia europoslancov; dostať sa do konfliktu s europoslancami;*
europoslankyňa -ne -kýň ž.

európskosť -ti ž. (VM) európsky ráz niečoho; spoločný znak, spoločná vlastnosť obyvateľov Európy, Európanov: *európskosť prozaika; smerovať k európskosti; vyzdvihovať svoju európskosť*

európsky¹ -ka -ke príd. (VM)

1. vzťahujúci sa na Európu; pochádzajúci z Európy; žijúci v Európe; zhotovený v Európe: *európska pevnina; európske obyvateľstvo, územie; európske krajiny, rieky, veľkomestá; európske národy, jazyky, dejiny; európska kultúra, politika; európsky trh; európske turné po Európe; európske výrobky, filmy; dielo európskeho významu; hudobník európskeho mena, formátu; stavba je európskou raritou; prekonať európsky rekord; byť európskou špičkou v kanoistike; získať*

európske zlato z majstrovstiev Európy; **Európsky pohár majstrov** vrcholná súťaž európskych družstiev v niektorých športoch; trofej z tejto súťaže, skr. *EPM*; zool. **zubor európsky** *Bison bonasus*; bot. **skrutec európsky** *Heliosperma europaeum*

2. 2. st. -kejší typický pre Európu, Európanov (v porovnaní s inými kultúrami, s ostatným svetom): **európsky charakter mesta**; **európsky ráz krajiny**; **európsky rozhl'ad umelca**; **štandardné európske myslenie**; **hrať európsky basketbal, hokej**; **organizácia nadobúda európskejšie rozmery**; **Chcú byť európskejší ako Európania**. Pd 1998; **Dráma je najeurópskejšia tradícia**. NS 1996

3. týkajúci sa spoločenstva európskych krajín, Európskej únie, charakteristický pre toto spoločenstvo: **európsky poslanec**; **európske inštitúcie**; **európske kritériá vstupu do únie**; **približovať sa európskym normám**; **príspevok do európskeho rozpočtu**; **európska myšlienka** ideál zjednotenej Európy; **európske bezpečnostné perspektívy**; **európska vlajka, ústava, hymna** symboly Európskej únie; **Nebolo to európske rozhodnutie**. Pd 2002; **spoločný európsky dom** (bez deliacich čiar) zjednotená Európa

◇ lexik. spoj. **Európska únia** európske integračné zoskupenie založené na politickom a hospodárskom zjednotení, jednotnej mene, spoločnej zahraničnej, obrannej bezpečnostnej politike členských štátov, skr. *EÚ*; **Európsky parlament** kontrolný a poradný orgán Európskej únie, skr. *EP*; **Rada Európskej únie** zákonodarný a výkonný orgán Európskej únie; **Európska rada** hlavná rozhodovacia inštitúcia Európskej únie; **Európska komisia** výkonný orgán Európskej únie, skr. *EK*; **Európsky súdny dvor** medzinárodný súd; **Európske spoločenstvá** hospodárske a politické združenie európskych štátov, základ Európskej únie, skr. *ES*; hist. **Európske hospodárske spoločenstvo** integračné zoskupenie západoeurópskych krajín, historický základ Európskej únie, skr. *EHS*

európsky² 2. st. -kejšie prísl. (VM) typický pre Európana; v súlade s európskou kultúrou, tradíciami, myslením, vzdelanosťou: **európsky hodnotiť, uvažovať**; **európsky rozhl'adený intelektuál**; **obliekať sa (po) európsky** (napr. v arabskej krajine); **európsky znejúce slovo**; **vyzerat', správať sa európskejšie**

euorealista -tu pl. N -ti m. (VM + lat.) publ. kto má triezvy, opatrný postoj k európskej integrácii: **Skeptickí euorealisti veria v európsku integráciu**. Pd 2001

euorealistický [-t-] -ká -ké príd. (VM + lat.) publ. založený na euorealizme, na triezvom, opatrnom postoji k európskej integrácii: **euorealistický názor**

euorealizmus -mu m. (VM + lat.) publ. triezvy, opatrný postoj k európskej integrácii: **český euorealizmus** Os 2002; **Úniu nemá príliš v láske. Svoj postoj nazýva euorealizmom**. Inet

euroreferendum -da -rend s. (VM + lat.) referendum, priame hlasovanie občanov o vstupe do Európskej únie: *dánske euroreferendum; príprava, priebeh, výsledok euroreferenda; euroreferendá sa konali už v niekoľkých krajinách*

euroregión -nu pl. N -ny m. (VM + lat.) prihraničná oblasť susedných štátov, v ktorej je široká medzištátna spolupráca: *euroregión Tatry; aktivity euroregiónu; koncepcia karpatského euroregiónu; založiť nový euroregión*

euroregionálny -na -ne príd. (VM + lat.) týkajúci sa euroregiónu: *euroregionálne aktivity, zámery; euroregionálna spolupráca; vybudovať euroregionálne centrum*

euroskepticizmus [-t-] -mu m. (VM + gr.) odmietavý, skeptický postoj k európskej integrácii: *euroskepticizmus Britov; pramene euroskepticizmu; pohrávať sa s euroskepticizmom; Luxus euroskepticizmu by nás mohol prísť veľmi draho. NS 1996*

euroskepticky [-t-] prísl. (VM + gr.) s odmietavým, skeptickým postojom k európskej integrácii: *euroskepticky naladení Briti*

euroskeptický [-t-] -ká -ké príd. (VM + gr.) majúci odmietavý, skeptický postoj k európskej integrácii; svedčiaci o tom: *euroskeptickí poslanci; euroskeptické koncepcie, hlasy; vzdať sa euroskeptického stanoviska SRo 2003*

euroskeptik [-t-] -ka pl. N -ici G -kov m. (VM + gr.) kto má odmietavý, skeptický postoj k európskej integrácii: *obavy, argumenty euroskeptikov; Bol to euroskeptik, ba až eurosabotér. SRo 1997;*

euroskeptička -ky -čiek ž.

eurostúpenec -nea pl. N -nci m. (prvá časť VM) stúpenec, prívrženec európskej integrácie: *výčitky eurostúpeňcov*

euroštruktúra -ry obyč. pl. *euroštruktúry* -túr ž. (VM + lat.) publ. zoskupenia, inštitúcie Európskej únie, európske štruktúry: *začlenenie Slovenska do euroštruktúr*

eurotunel -la L -li pl. N -ly m. (VM + angl.) publ. dopravný tunel spájajúci európsky kontinent s Britskými ostrovmi: *výstavba podmorského eurotunela; nákladná preprava cez eurotunel*

euroúčtet -čtu pl. N -čty m. (prvá časť VM) účet v eure, v menovej jednotke Európskej únie: *založiť si v banke euroúčtet; previesť na euroúčtet slovenské koruny*

euroúradník -ka pl. N -íci G -kov m. (prvá časť VM) úradník administratívy Európskej únie: *plat euroúradníka*

eurovoľby -lieb ž. pomn. (prvá časť VM) voľby poslancov v krajinách Európskej únie do Európskeho parlamentu, európske voľby: *slabá účasť v eurovoľbách*

eurový -vá -vé príd. (VM) súvisiaci s eurom, menovou jednotkou a platidlom v Európskej únii (v členských štátoch Európskej menovej únie): *eurový účet; eurové výnosy, dlhopisy; eurová bankovka, minca*

eurozákon -na pl. N -ny m. (prvá časť VM) zákon Európskej únie: *nový, dôležitý eurozákon; schváliť kľúčové eurozákony; Parlament prijíma eurozákony. SRo 2002*

eurozóna -ny -zón ž. (VM + gr.) Európska menová únia, v ktorej sa používa spoločná mena euro: *rozširovanie eurozóny; pripojiť sa k eurozóne; porovnávať ceny v eurozóne*

Lubica Balážová

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK: DF — Domino fórum, Inet — internet, KŽ Kultúrny život, LT — Literárny týždenník, NO — Národná obroda, NS — Nové slovo, Os — mesačník Os, Pd — Pravda, SRo — Slovenský rozhlas

Z JAZYKOVÝCH RUBRÍK

Obet' a obeta

KATARÍNA HABOVŠTIAKOVÁ

Slová *obet'* a *obeta* sú si formou i významom blízke, a preto sa v jazykovom úze neraz zamieňajú. Podstatné meno *obet'*, ktoré skloňujeme podľa vzoru *dlaň* a má tvary *bez obete, tie obete*, má viac významov ako slovo *obeta*, ktoré skloňujeme podľa vzoru *žena*. Základný význam

slova *obet'* je „dar božstvu, Bohu, t. j. zviera, vec, zriedka aj osoba prinesená božstvu, obyčajne pohanskému, na vyjadrenie úcty, vďaky za niečo či prosby o niečo“. Naši pohanskí slovanskí predkovia kládli *obete* (nie *obety*) na oltár boha Perúna. Aj iným pohanským bohom prinášali *zápalné obete* (nie *obety*). Aj v ďalšom posunutom význame slova *obet'*, vo význame, „slávnostný obrad obetovania“, slovo *obet'* sa používa v súvislosti s pohanskými božstvami. Slovo *obet'* sa v tomto význame používa aj v protestantských cirkvách. V katolíckej cirkevnej terminológii sa v tomto význame uprednostnilo slovo *obeta* pred slovom *obet'*. Počas svätej omše kňaz prináša Bohu *čistú obetu* (nie *obet'*), *neporušenú obetu*, svätý chlieb večného života a kalich večnej spásy. Na označenie obetných darov i obradu ich obetovania sa tu používa slovo *obeta* (nie *obet'*). Slovom *obet'* sa označuje aj „dobrovoľné zrieknutie sa niečoho, obyčajne na prospech iného, i nezištné konanie v prospech niekoho“. Napríklad mnohí vlastenci prinášali *obete* (nie *obety*) *na oltár vlasti*.

(Jazyková poradňa Slovenského rozhlasu, 5. 1. 2001)

Prišlo mu nevoľno

JAN KAČALA

Každý jazyk má vlastný súbor pomocných slovies na vyjadrovanie významov, ktorými sa do našich výpovedí dostávajú rozličné zložené vetné členy. Napríklad na vyslovenie začiatocnej fázy nepriaznivého telesného alebo duševného stavu v slovenčine používame slovesá *prísť*, *prichádzať* v spojení s príslušnou príslovkou. Máme na mysli také spojenia ako *prišlo mu nevoľno*, *v takých situáciách mu prichádza zle*. Takýto spôsob vyjadrenia príslušného obsahu je v našom jazyku jednoznačný, zrozumiteľný a ustálený, takže ani jeden nositeľ slovenského jazyka by nemal mať s jeho upotrebením starosti. Napriek tomuto predpokladu treba priznať, že u niektorých našich spoluobčanov to nie je tak. Občas sa totiž možno stretnúť s vyjadrením typu *urobilo sa mu zle* alebo dokonca *urobilo sa mu špatne*. Takéto vyjadrenia sú dôkazom o slabom povedomí odlišnosti slovenčiny od blízkej češtiny, v ktorej je použitie slovesa *udělat se* v takýchto prípadoch základným spôsobom označenia daného stavu. S takýmto mechanickým utvorením spojenia *urobilo sa mu zle*, *robí sa mu nevoľno* a pod. v našom jazyku presne podľa vzoru iného jazyka však vonkoncom nemôžeme vysloviť spokojnosť. Spojenia so slovesom *urobiť sa*, *robiť sa* neprinášajú do nášho jazyka obohatenie jeho prostriedkov, je to skôr obchádzanie zaužívaných domácich prostriedkov a kazenie reči. Každý jazyk totiž žije a rozvíja sa predovšetkým tým, že sa neprestajne používa celá sústava jeho vlastných prostriedkov.

(Jazyková poradňa Slovenského rozhlasu, 8. 1. 2001)

O význame predložky *pre*

MATEJ POVAŽAJ

Pri počúvaní alebo čítaní reklamných textov sa stretáme aj s takýmito vyjadreniami: *káva pre chvíle pohody, časopis pre dôverný rozhovor*. Mnohých poslucháčov a čitateľov však v takýchto spojeniach vyrušuje použitie predložky *pre*. Namiesto nej by v nich radi videli predložku *na*. Pozrime sa teda, aké významy má predložka *pre* v spisovnej slovenčine. Predložkou *pre* sa vyjadruje najmä príčina, dôvod, napr. *nevidí pre tmu, do práce neprišiel pre chorobu*. Na príčinu sa spytujeme otázkou *prečo?*: *Prečo neprišiel do práce. — Pre chorobu*. Predložkou *pre* sa vyjadruje aj zreteľ, napr. *typický pre Slovákov, mať zmysel pre humor*. Ďalej sa ňou vyjadruje prospech, napr. *žiť pre deti*, a vymedzenie istej oblasti, napr. *Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo, Slovenská komisia pre vedecké hodnosti, prodekan pre denné štúdium*. Niekedy sa predložkou *pre* v ustálených spojeniach vyjadruje aj účel, napr. *umenie pre umenie*. Účel, cieľ sa však spravidla vyjadruje predložkou *na*, a to najmä v spojení s dejovými podstatnými menami, a spytujeme sa naň otázkou *na čo?*, napr. *podmienky na výskum, pripraviť sa na vstup do Európskej únie, pomôcky na rehabilitáciu, základy na stavbu domu*. O cieľový, účelový význam ide aj v spojeniach spomenutých na začiatku, preto sa v nich mala použiť predložka *na*, teda *káva na chvíle pohody, časopis na dôverný rozhovor*. Používanie predložky *pre* na úkor predložky *na* je v takýchto prípadoch často ovplyvnené cudzími jazykmi, ako sú angličtina, nemčina, čeština. Ako sme ukázali, v slovenčine je tu odôvodnené používať predložku *na*.

(Jazyková poradňa Slovenského rozhlasu, 15. 1. 2001)

Dal by som — bol by som dal

JÁN KAČALA

Zo školskej gramatiky poznáme odborný výraz *podmieňovací spôsob* a sama motivácia tohto výrazu nám istotne privádza na myseľ aj základný znak tohto tvaru — podmienenosť alebo ináč aj nereálnosť či fiktívnosť takéhoto deja. Formálne ho ľahko poznáme podľa častice *by*, ktorá je prítomná pri oboch stupňoch podmieňovacieho spôsobu, t. j. v prítomnom čase (*dal by som*), ako aj v minulom čase (*bol by som dal*). Rozlišovanie podmieňovacieho spôsobu prítomného času a podmieňovacieho spôsobu minulého času v našom jazyku je dôležité nielen z uvedeného formálneho hľadiska, ale najmä z významového hľadiska. V prítomnom čase máme tu totiž pred

sebou deje, ktoré po splnení podmienky sa môžu stať reálne, skutočné, napríklad: *Keby stál o moju radu, poradil by som mu necestovať*. Tieto tvary treba vysvetľovať tak, že sa vzťahujú na prítomnosť, čiže: *keby teraz stál o moju radu, teraz by som mu poradil necestovať*. Tento tvar nemožno vzťahovať na minulosť, lebo na také prípady v slovenčine máme osobitné tvary podmieňovacieho spôsobu minulého času. Ide o tvary, v ktorých sa minulosť signalizuje tvarom minulého času slovesa *byť*, teda tvarom *bol*; v konkrétnom prípade: *Keby bol stál o moju radu, bol by som mu poradil necestovať*. Keďže je reč o minulosti, ktorá prebehla, veci nemožno zvrátiť, podmienku teda nemožno splniť. A to je závažný rozdiel oproti podmieňovaciemu spôsobu prítomného času. Tento rozdiel medzi dvoma stupňami podmieňovacieho spôsobu treba starostlivo dodržiavať.

(Jazyková poradňa Slovenského rozhlasu, 22. 1. 2001)

Herliansky gejzír

JOZEF JACKO

Unikátom obce Herľany v okrese Košice-okolie je gejzír so zemitou, slanou, železitou, jódom a uhličitou vodou. Eruptuje v intervaloch okolo 33 hodín. Istý celoslovenský denník informoval čitateľov, že erupcie vody dosahujú čoraz menšiu výšku a interval medzi nimi sa predlžuje. Titulok informácie mal podobu *Herľanský gejzír zaniká*. Podoba prídavného mena *herľanský* v titulku informácie nezodpovedá súčasnej kodifikácii. Na Slovensku je viacej obcí, ktorých názvy sa končia na *-any*, napr. *Župčany, Nevidzany, Lipany, Turany, Lemešany, Rudňany, Vojany, Piešťany*. Od miestnych názvov zakončených na *-any* sa tvoria prídavné mená najčastejšie príponou *-iansky*: *Župčany — župčiansky, Nevidzany — nevidziansky, Lipany — lipiansky, Turany — turiansky, Rudňany — rudniansky, Lemešany — lemešiansky, Kostol'any — kostoliansky, Stul'any — stuliansky*. Aj od miestneho názvu *Herľany* má prídavné meno v spisovnej slovenčine podobu *herliansky*. Príponu *-anský* majú prídavné mená utvorené od miestnych názvov, ktorých základ sa končí na spoluhlásku, napr. *Vojany — vojanský, Bojany — bojanský*, ako aj prídavné mená utvorené od miestnych názvov, ktoré sú v základe zakončené dlhou slabikou, napr. *Piešťany — piešťanský, Nováčany — nováčanský*. Od miestnych názvov zakončených v základe na spoluhlásku, majú prídavné mená príponu *-ánsky*: *Vozokany — vozokánsky, Trakany — trakánsky, Krškany — krškánsky*. Od miestneho názvu *Herľany* má v spisovnej slovenčine prídavné meno podobu *herliansky*. Táto podoba prídavného mena sa má používať aj v názve *herliansky gejzír*.

(Jazyková poradňa Slovenského rozhlasu, 26. 1. 2001)

Mostský kostol

JOZEF JACKO

Dlhoročný čitateľ celoslovenského denníka zo Sebedražia pri Prievidzi prirovnal prácu novinárskych redaktorov k sťahovaniu kostola v susednom Česku v sedemdesiatych rokoch v Moste. Informácia mala takýto titulok: *Sťahovanie mosteckého kostola*. Podľa čitateľa *premiestňovanie mosteckého kostola* a novinárska práca majú spoločný, skoro neviditeľný pohyb vpred. V informácii čitateľa našu pozornosť upútalo prídavné meno *mostecký*. Táto podoba prídavného mena utvorená od miestneho názvu *Most* má svoje korene v češtine. V slovenčine má však prídavné meno utvorené od miestneho názvu *Most* inú podobu ako v češtine. Aj na Slovensku existujú miestne názvy s vlastným menom *Most*. V okrese Nové Zámky je obec *Kamenný Most* a v okrese Senec je obec *Most pri Bratislave*, ktorá sa predtým volala *Most na Ostrove*. V Pravidlách slovenského pravopisu z r. 1991 i z r. 1998, ale aj v najnovšom vydaní z roku 2000 sa pri miestnom názve *Kamenný Most* uvádza prídavné meno *kamennomostský* a pri miestnom názve *Most pri Bratislave* prídavné meno *bratislavskomostský* i *mostský*, s ktorými sa môžeme stretnúť napríklad v spojeniach *kamennomostský chotár*, *bratislavskomostský poľnohospodár*. Kodifikovanú podobu prídavného mena *mostský* treba v slovenskom kontexte používať aj od českého miestneho názvu *Most*. Podľa toho teda v sedemdesiatych rokoch premiestňovali zložitou technickou operáciou *mostský kostol*, ktorý je cennou českou historickou pamiatkou.

(Jazyková poradňa Slovenského rozhlasu, 5. 2. 2001)

INFORMÁCIE AUTOROM

Redakcia prijíma príspevky spracované na počítači — textový editor Text602 (T602) pod operačným systémom MS DOS, príp. textový editor Word pod operačným systémom Windows. Pri spracúvaní príspevkov prosíme dodržiavať tieto **zásady**:

1. V celom texte používať jednotné riadkovanie 1,5; prípadný petit vyznačiť len na vytlačennom príspevku.
2. V texte za každým interpunkčným znamienkom urobiť medzeru. Pomlčky vyznačovať vo formáte T602 dvoma spojovníkmi s medzerou na začiatku aj na konci (aj pri označovaní stranového a číselného rozsahu, napr. *s. 3 — 12, v r. 1986 — 1992*), vo formáte Word používať pomlčku (dlhšia čiarka; alt + 0150), nie spojovník (kratšia čiarka).

3. Slová na konci riadka nerozdeľovať a tvrdý koniec riadka používať iba na konci odsekov. Odseky začínať so zarážkou.

4. Pri rozlišovaní typov písma pridržať sa naďalej úzu časopisu, používať kurzívu, príp. tučný typ písma. Nič nepodčiarkovať.

5. V prípade, že sa v texte vyskytujú písmená alebo značky (napr. pri fonetickom prepise), ktoré nie sú v slovenskej abecede, vyznačiť ich značkou + príslušné najbližšie písmeno zo slovenskej abecedy, napr. namiesto nosového *ɑ* napísať %*a*, namiesto obojperného *o* *u* napísať %*o*.

6. Do redakcie poslať jeden vytlačený exemplár príspevku spolu s disketou. Príspevok možno poslať aj elektronickou poštou ako prílohu na adresu sibylam@juls.savba.sk (ak je príspevok spracovaný v textovom editore Word, s príponou rtf, nie doc).

7. Literatúru uvádzať takto:

a) knižná publikácia:

PAULÍNY, Eugen: Vývin slovenskej deklinácie. Bratislava: Veda 1990. 270 s. Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. 2. vyd. Bratislava: Veda 2000. 998 s.

b) štúdia v zborníku:

FERENČÍKOVÁ, Adriana: Pohľad na slovo bor a jeho deriváty z územného aspektu. In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Ed. K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2000, s. 410 — 416.

c) článok v časopise:

POVAŽAJ, Matej: Tretie vydanie súčasných Pravidiel slovenského pravopisu. In: Kultúra slova, 2000, roč. 34, č. 6, s. 621 — 329.

Zároveň žiadame autorov, aby pripojili tieto **údaje**:

a) meno, priezvisko, tituly,

b) adresu, príp. aj číslo bankového účtu, kam možno poslať honorár,

c) rodné číslo,

d) telefónne číslo, príp. e-mailovú adresu.